

UPRAVA ZA SAOBRAĆAJ CRNE GORE

Crna Gora
UPRAVA ZA SAOBRAĆAJ

Broj 01-8613/1

Podgorica, 17.07. 2024 god.

SISTEM UPRAVLJANJA (MS-Management System) ZDRAVLJEM, BEZBJEDNOŠĆU, SOCIJALNIM I EKOLOŠKIM PITANJIMA (HSSE-Health, Safety, Social and Environmental)

April 2024. godine

Lista skraćenica:

UIP	Uprava za inspekcijske poslove
BMP-Biodiversity Management Plan	Plan upravljanja biodiverzitetom
BMMP-Biodiversity Management and Monitoring Plan	Plan upravljanja i monitoring biodiverziteta
CEDIS	Crnogorski elektrodistributivni system
EBRD-European Bank for Reconstruction and Development	Evropska banka za obnovu i razvoj
EHS-Environmental, Health and Safety	Ekologija, zdravlje i bezbjednost
EIA-Environmental Impact Assessment	Procjena uticaja na životnu sredinu
ESIA-Environmental and Social Impact Assessment	Procjena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja
ESMP-Environmental and Social Management Plan	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima
ESP-Environmental and Social Policy	Ekološka i socijalna politika
EU	Evropska unija
F-BAP – Framework Biodiversity Action Plan	Okvirni akcioni plan za biodiverzitet
FE-FIDIC Engineer	FIDIC Inženjer
GHG-Greenhouse Gas	Gas staklene bašte
GIIP-Good International Industry Practice	Dobra međunarodna industrijska praksa
HSSE MS-Health, Safety, Social and Environment Management System	Sistem upravljanja zdravljem, bezbjednošću, socijalnim i ekološkim pitanjima
HR-Human Resources	Ljudski resursi
IFC-International Finance Corporation	Međunarodna finansijska korporacija
IFIs-International Financing Institutions	Međunarodne finansijske institucije
KPIs-Key Performance Indicators	Ključni indikatori performanse
LARF-Land Acquisition and Resettlement Framework	Okvir za eksproprijaciju zemljišta i raseljavanje
MORT	Ministarstvo održivog razvoja i turizma
MSP	Ministarstvo saobraćaja i pomorstva
AZPŽS	Agencija za zaštitu prirode i životne sredine
NVO	Nevladine organizacije
NTS-Non-Technical Summary	Netehnički rezime
OHS-Occupational health and safety	Zdravlje i bezbjednost na radu
O&M-Operation and Management	Eksploatacija i održavanje
PAA-Project Affected Area	Područje zahvaćeno projektom
PPE-Personal Protective Equipment	Lična zaštitna oprema
PRs-Performance Requirements	Zahtjevi za performanse
PS-Performance Standards	Standardi za performanse
UZN	Uprava za nekretnine Crne Gore
RVK	Kompanija Regionalni vodovod
SEP-Stakeholder Engagement Plan	Plan angažovanja zainteresovanih strana
UZS	Uprava za saobraćaj Crne Gore
TBT-Toolbox Talks	Obuka o sigurnosti na lokaciji
WB EHS-World Bank Environmental, Health and Safety	Svjetska banka ekologija, zdravlje i bezbjednost
WBG-World Bank Group	Grupa Svjetske banke
WFD-Water Framework Directive	Okvirna direktiva o vodama

1. UVOD	4
1.1. Osnovne informacije	4
1.2. Opis projekta i mapa Crne Gore sa putevima koji će se rekonstruisati	5
1.3. Komponente projekta	6
1.4. Faze i raspored projekta	6
1.5. Uključene zainteresovane strane	6
2. ULOGE I ODGOVORNOSTI	9
2.1. Faza izgradnje	9
2.2. Faza eksploatacije	12
3. UKUPNA STRUKTURA E&S SISTEMA UPRAVLJANJA	13
3.1. Ciljevi	13
3.2. HSSE politika	13
3.3. Ukupna struktura sistema upravljanja HSSE	15
3.4. Ključni uticaji koji se očekuju tokom planiranja i izgradnje	17
3.5. Objavljivanje informacija o ESIA i pratećim dokumentima	18
4. PRAVNI I POLITIČKI OKVIR	19
5. OKVIR PLANA UPRAVLJANJA	23
6. OKVIR ZA UPRAVLJANJE RADOM	33
6.1. Politika za ljudske resurse (HR)	33
6.2. Upravljanje radom	33
7. ZAHTEJEVI ZA HSSE SASTANKE, OBUKU, INSPEKCIJU I MONITORING	35
7.1. HSSE sastanci	35
7.2. HSSE obuka	36
7.3. HSSE inspekcija i monitoring	38
7.4. HSSE izvještavanje i evidencija	38
8. REVIZIJA	39
8.1. Revizija ekologije, zdravlja i bezbjednosti (EHS)	39
8.2. Revizija ljudskih resursa (HR)	40
9. E&S UPRAVLJANJE IZVOĐAČA I PODIZVOĐAČA	40
10. PROCJENA RIZIKA LANCA SNABDIJEVANJA	41
11. PRISTUP LOKALNOM ZAPOSŁJAVANJU	42
12. UPRAVLJANJE IZMJENAMA	42
12.1. Obim izmjena sistema upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima	43
12.2. Koraci za upravljanje izmjenama	43
12.3. Kategorizacija izmjena	44
13. DOGOVORI KOJI SE TIČU BEZBJEDNOSTI NA GRADILIŠTU	45

1. UVOD

1.1. Osnovne informacije

Projekat rekonstrukcije magistralnih puteva (u daljem tekstu „Projekat“) odobrio je Odbor 1. 11.2017. godine u ukupnom iznosu od 40 miliona eura. Zajmoprimac je Crna Gora, a Klijent/Agencija za izvršenje projekta je Uprava za saobraćaj (“TA”), bivša Direkcija za saobraćaj, vladina agencija odgovorna za nacionalnu putnu infrastrukturu. Projekat se sastoji od tri dionice puta (Rožaje-Špiljane, Danilovgrad-Podgorica i Tivat-Jaz) finansirane u tranšama:

- (i) Tranša A u iznosu do 10 miliona eura za finansiranje rekonstrukcije puta Rožaje – Špiljane, dužine 20 km u blizini granice sa Srbijom (Dio A);
- (ii) Tranša B u iznosu do 15 miliona eura za finansiranje rekonstrukcije i unapređenja obje dionice puta Danilovgrad – Podgorica (15,5 km, Dio C) i
- (iii) Tranša C u iznosu do 15 miliona eura za finansiranje Tivat – Jaz (16 km, Dio B).

Pošto je sada ispunio sve neophodne uslove, Klijent trenutno traži od Banke da izvrši Tranšu C kako bi se omogućila rehabilitacija i proširenje magistralnog puta od Tivta do Jaza (M-2) otprilike od Aerodroma Tivat do kraja postojeće raskrsnice na Jazu, sjeverno od Budve. Konkretno, put će biti proširen sa jednog kolovoza sa dvije saobraćajne trake na dva kolovoza sa četiri saobraćajne trake sa bočnim ivičnjacima, popločanim pješačkim stazama i razdjelnim pojasom zasađenim travom. Poprečni pad puta će takođe biti poboljššan, a kolovoz presvučen. S obzirom na obim ovih radova i stanje postojeće saobraćajnice, put će biti u potpunosti rekonstruisan. Projekat takođe ima za cilj poboljšanje vodosnabdijevanja u primorskom regionu Crne Gore i uključuje izgradnju druge vodovodne cijevi dužine 13 km od Budve do Tivta.

Stoga, Klijent želi da projektuje i upravlja projektom u skladu sa dobrom međunarodnom industrijskom praksom, uključujući EBRD-ovu ekološku i socijalnu politiku (ESP) i EBRD-ove zahtjeve za performanse (PR) navedene u ESP-u. EBRD će zahtijevati objelodanjivanje takvih E&S zahtjeva kako je detaljnije navedeno u „Odjeljku 3.5“. Ovo će uključivati objelodanjivanje sljedećeg:

- Procjena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA);
- Plan angažovanja zainteresovanih strana (SEP);
- Netehnički rezime (NTS);
- Okvir za eksproprijaciju zemljišta i raseljavanje (LARF);
- Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP);
- Plan upravljanja biodiverzitetom (BMP);
- Sistem upravljanja zdravljem, bezbjednošću, socijalnim i ekološkim pitanjima (HSSE priručnik) (tj. ovaj dokument) i drugo.

ESIA se smatra ključnim dokumentom u procjeni i upravljanju ekološkim i društvenim rizicima u vezi sa Projektom. Ključni rezultat ESIA je Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP) koji ima za cilj da obezbijedi visok nivo ublažavanja i zahtjeve za upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima koji se očekuju od Projekta.

Tokom faze izgradnje i eksploatacije Projekta, sve relevantne strane (tj. Investitor, Izvođači radova i Izvođači održavanja) moraju implementirati Sistem upravljanja (MS) zdravljem, bezbjednošću, socijalnim i ekološkim pitanjima (HSSE). HSSE MS mora biti specifičan za projekat i gradilište i mora se nadovezati i uzeti u obzir zahtjeve ESMP-a.

Ovaj dokument predstavlja MS HSSE projekta. Generalno, cilj ovog MS HSSE je da predstavi ukupnu strukturu i pregled MS HSSE i pruži detalje o ključnim komponentama koje imaju za cilj upravljanje ključnim rizicima i uticajem, koji će se implementirati za Projekat tokom faze izgradnje i

eksploatacije. HSSE MS je primjenljiv na sve radove na Projektu, uključujući i one koje izvode izvođači.

1.2. Opis projekta i mapa Crne Gore sa putevima koji će se rekonstruisati

Slika 1 – Lokacija projekta

Dio A projekta (dionica puta Rožaje – Špiljani) uključuje djelimično izmiještanje trase i unapređenje 20 km dugačke dionice postojećeg puta sa dvije trake koja zahtijeva proširenje sa 6,0 m na 6,5 m, sa dodatnom trakom od 0,3 km koja će se izgraditi na graničnom prelazu Dračenovac, i sanaciju 12 postojećih putnih tunela (ukupne dužine cca 1,7 km) sa radovima na drenaži i poboljšanjima u pogledu bezbjednosti. Svi negativni ekološki i/ili socijalni uticaji su specifični za lokaciju i mogu se lako identifikovati i ublažiti kroz rješenja za projektovanje puteva, dobru građevinsku praksu i sprovođenje mjera za ublažavanje uticaja.

Dio B projekta (Ažuriranje za dionicu puta Danilovgrad – Podgorica) uključuje rekonstrukciju i proširenje postojećeg puta sa 2 na 4 trake u dužini od 10 km, pa je ovaj projekat kategorisan A prema EBRD-ovoj ekološkoj i socijalnoj politici (2014).

Dio C projekta (Ažuriranje za dionicu puta Tivat - Jaz) obuhvata rehabilitaciju i proširenje magistralnog puta Tivat-Jaz (M-2), koji se nalazi u primorskom regionu Crne Gore, od oko 100m prije ulaza na Aerodrom Tivat do kraja postojeće raskrsnice na Jazu, sjeverno od Budve.

Dio C projekta uključuje proširenje postojećeg puta sa dvije trake kako bi se napravio put sa četiri trake sa dvije trake u svakom smjeru (svaka traka je široka 3,25 m). Nadograđeni put će uključivati razdjelni pojas širine 2 metra, kao i trotoare širine 2 metra i bankinu sa vegetacijom. Pored toga, biće izgrađeno sedam putnih mostova, četiri propusta i jedna pasarela, 11 novih kružnih raskrsnica i rekonstruisane dvije postojeće kružne raskrsnice.

Ukupna širina nadograđenog putnog koridora M-2 biće oko 20 m (manje kod mostova). Brojni dodatni radovi takođe čine dio projekta, uključujući obezbjeđivanje:

- zamjenskog podvožnjaka ispod puta M-2 za OŠ Nikola Đurković;
- autobuskih stajališta u oba smjera na svim lokalnim putnim raskrsnicama u okolini naselja;
- pješačkih prelaza uglavnom na kružnim tokovima i raskrsnicama;
- osvijetljenje puta duž cijele trase; i
- unapređenog sistema odvodnje atmosferskih voda duž/dionice puta Budva-Tivat.

Biće poboljšano i vodosnabdijevanje primorskog regiona Crne Gore izgradnjom druge cijevi od Budve do Tivta u dužini od 13 km.

1.3. Komponente projekta

Cijeli Projekat je podijeljen na tri glavne putne dionice (djelovi/komponente projekta):

- Dionica 1: Rehabilitacija deonice puta Rožaje-Špiljani (cca. 20km);
- Dionica 2: Rehabilitacija i unapređenje dionice puta Danilovgrad-Podgorica (cca. 15km); i
- Dionica 3: Rehabilitacija i unapređenje dionice puta Tivat-Jaz (cca. 16km);

1.4. Faze i raspored projekta

Ključne faze predviđene za fazu nabavke, izgradnje i eksploatacije projekta su sažete u nastavku:

- Faza 1: Nabavka: ovo uključuje tender i izbor Izvođača radova za sve tri komponente projekta;
- Faza 2: Izgradnja: ovo uključuje nabavku svih materijala potrebnih za građevinske radove, preduzimanje svih mobilizacijskih i ranih radova koji uključuju postavljanje kancelarija na gradilištu, pripremu terena za odlaganje, pripremu prostora za skladištenje i radionice, građevinske radove za izgradnju svih potrebnih putnih mreža gradilišta i drugo po potrebi;
- Faza 3: Eksploatacija: faza eksploatacije uključuje normalnu dnevnu eksploataciju puteva tokom perioda obavještanja o nedostacima.

Slika ispod predstavlja ukupan raspored Projekta u skladu sa fazama iznad.

	2019		2020				2021				2022				2023				2024				2025				2026				2027				2028
	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1				
Dionica 1 – Rožaje – Špiljani	Nabavka		Izgradnja												Period prijavljivanja nedostataka (DNP)																				
Dionica 2 – Podgorica – Danilovgrad	Nabavka		Izgradnja				Period prijavljivanja nedostataka																												
Dionica 3 – Tivat - Jaz			Nabavka				Ponovljeni tender				Izgradnja				Period prijavljivanja nedostataka				+ 12 mjeseci DNP za RVSV																

Slika 2 – Ukupan raspored Projekta

1.5. Uključene zainteresovane strane

U fazi izgradnje i eksploatacije projekta uključeni su različite zainteresovane strane. Odgovornosti svake zainteresovane strane su navedene u tabeli ispod zajedno sa opštim opisom njihovih uloga.

ZAINTERESOVANA STRANA	ULOGA I VEZA SA PROJEKTOM
Zainteresovana strana državne uprave	
Uprava za saobraćaj Crne Gore (UZS)	Direkcija za saobraćaj Crne Gore je nekada bila u sastavu Ministarstva saobraćaja i pomorstva. U januaru 2019. godine promijenjen joj je naziv u Uprava za saobraćaj Crne Gore i postala je samostalna institucija zadužena za održavanje i rekonstrukciju putne mreže. TA je pod direktnim nadzorom Vlade Crne Gore. TA je vodeća institucija odgovorna za realizaciju i nadzor projekta i izdala je saobraćajno-tehničke uslove za izradu Glavnog projekta za projekat. TA je takođe odgovorna za komunikaciju sa lokalnim opštinama, zajednicama i preduzećima tokom projektovanja i izgradnje projekta, sastanke javnih rasprava u vezi sa ekološkim i socijalnim aspektima; koordinaciju sa Izvođačem radova i nadzornim inženjerom u periodu izgradnje.
Ministarstvo saobraćaja i pomorstva (MSP)	Odgovorno za saobraćaj (drumski, željeznički, vazdušni) i pomorske poslove u Crnoj Gori. MSP je vodeća javna institucija i odgovorna je za unapređenje državnih puteva u Crnoj Gori, a UZS je odjeljenje odgovorno za njegovu implementaciju.
Ministarstvo održivog razvoja i turizma (MORT)	Odgovorno za urbanističko planiranje, izgradnju i ekološke aspekte razvoja projekta. MORT je agencija odgovorna za izdavanje građevinskih dozvola na zahtjev UZS-a i za praćenje usklađenosti Projekta sa ovim dozvolama kroz njihovu građevinsku inspekciju.
Agencija za zaštitu prirode i životne sredine (AZPŽS)	AZPŽS ima opštu odgovornost u vezi sa procesom EIA u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom. AZPŽS reviduje izvještaje o procjeni uticaja na životnu sredinu (EIA), organizuje sastanke javnih rasprava i odobrava i izdaje ekološke dozvole.
Uprava za inspeksijske poslove (UIP)	UIP je odgovorna za praćenje usklađenosti Projekta sa nacionalnim ekološkim zakonodavstvom. UIP je angažovana tokom radova na izgradnji Projekta, i kontroliše realizaciju npr. ekološke inspekcije.
Uprava za nekretnine Crne Gore (UZN)	Izvršni organ za postupak eksproprijacije, koji se sprovodi u skladu sa nacionalnim Zakonom o eksproprijaciji i Planom eksproprijacije UZS-a. Proces uključuje sastanke javnih rasprava sa zainteresovanim stranama čije će zemljište/objekti biti predmet otkupa zemljišta prema zahtjevima Projekta.
Ministarstvo finansija	Obezbeđivanje sredstava za eksproprijaciju zemljišta. Nadležni organ za poslove svojine na zemljištu i pripadajuću naknadu koja se utvrđuje u postupku eksproprijacije zemljišta. Njegova nadležnost u ovom postupku odnosi se na pravo vlasnika eksproprijisanog zemljišta da podnesu pritužbe Ministarstvu finansija protiv rješenja o eksproprijaciji i utvrđenog iznosa naknade. U slučaju da vlasnici ne prihvate odluku Ministarstva finansija, imaju pravo da pokrenu sudski postupak pred nadležnim sudovima u Crnoj Gori.
Uprava za vode	Nadležni organ za proces izdavanja vodnih dozvola (izdavanje uslova za korišćenje voda, saglasnosti za korišćenje voda i dozvole za korišćenje voda), uključujući i prije izgradnje novih (i rekonstrukcije postojećih) objekata i drugih radova za koje su potrebni vodni uslovi.
Kompanija Regionalni vodovod (RV)	RV je posebna kompanija zadužena za regionalno vodosnabdijevanje Crnogorskog primorja i drugih područja, odnosno zahvatanje, prečišćavanje, transport i isporuku vode za piće sa izvorišta Bolje sestre kroz Regionalni vodovod Crnogorskog primorja u vodovodne mreže opština Budva, Tivat, Kotor, Herceg Novi, Bar i Ulcinj. RV je društvo sa ograničenom odgovornošću koje je osnovala Vlada Crne Gore. Regionalno vodosnabdijevanje je regulisano zakonom (Zakon o regionalnom vodosnabdijevanju Crnogorskog primorja („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 56/16), dok je odluka o reorganizaciji javnog preduzeća u društvo sa ograničenom odgovornošću donijeta Odlukom o osnivanju društva sa ograničenom odgovornošću „Regionalni vodovod“ („Službeni list Republike Crne Gore”, od 29.11.2017. godine) RV će postaviti novi regionalni vodovod na dionici od Budve do Tivta, a ovaj projekat je usaglašen sa Glavnim projektom za rekonstrukciju puta Tivat-Jaz. Građevinski radovi na ova dva objekta biće izvođeni istovremeno.

Zainteresovana strana lokalne uprave

Opštine	Projekat se nalazi na teritoriji opština Rožaje, Podgorica, Budva, Kotor i Tivat. Sve ove opštine biće zadužene za uređenje duž dionica trase koje pripadaju njihovim administrativnim jedinicama.
Kompanija Vodovod i kanalizacija, Budva, Kotor i Tivat	U skladu sa članom 35 Zakona o putevima (stav 1, 3, 4, 6) ove institucije su nadležne za izmiještanje postojećih vodovodnih i kanizacionih instalacija, u donjem stroju i putnom pojasu, ako je potrebno. Ova preduzeća su pod kontrolom lokalnih opština. Ove institucije su zvanično obavijestile Projekat o svim postojećim i planiranim vodovodnim i kanizacionim cijevima i objektima duž puta koji bi mogli biti zahvaćeni prilikom rekonstrukcije puta.
Crnogorski elektrodistributivni sistem CEDIS	Prema članu 35 Zakona o putevima (st. 1, 3, 4, 6) ova ustanova je nadležna za izmiještanje svih električnih instalacija, u donjem stroju i putnom pojasu, ako je potrebno. Ova institucija je obavijestila Projekat o postojećim i planiranim električnim instalacijama duž puta koje bi mogle biti zahvaćene prilikom rekonstrukcije puta.
Komunalno preduzeće, Budva, Kotor i Tivat	Ove kompanije su odgovorne za sakupljanje otpada u području zahvaćenom projektom (PAA), i biće stalno informisane o napredovanju projekta, posebno tokom faze izgradnje, kako bi se obezbijedio prekid pristupa kamionima za sakupljanje otpada.
Turističke organizacije, Budva, Kotor i Tivat	S obzirom na sve veći broj turista u ovoj oblasti i važnost turizma za život u ovoj oblasti, ove zainteresovane strane će biti stalno informisane o napredovanju projekta kako bi turistički operateri (uključujući autobuske kompanije) mogli planirati alternativne rute ako je potrebno.

Zainteresovane strane lokalne zajednice

Vlasnici zemljišta/korisnici zemljišta/vlasnici preduzeća pogođeni otkupom zemljišta	Na ove zainteresovane strane će direktno uticati eksproprijacija zemljišta koja je potrebna za Projekat. Projekat će izazvati i fizičko i ekonomsko raseljavanje nekih vlasnika zemljišta, korisnika zemljišta i vlasnika preduzeća.
Predstavnici lokalnih zajednica	Predstavnici ove četiri lokalne zajednice aktivno su komunicirali sa UZS, Vladom, lokalnim opštinama i EBRD-om i njihovi zahtjevi su uključeni tamo gde je to bilo izvodljivo u revidiranoj verziji Glavnih projekata.
Stanovnici koji redovno koriste put kao dio svojih aktivnosti za život	Korisnici puta mogu imati ograničen pristup ili zastoje tokom izgradnje. Oni će takođe biti korisnici poboljšanog pristupa i povezanosti tokom eksploatacije. Očekuje se da će se vrijeme putovanja smanjiti i uslovi vožnje postati bezbjedniji.
Osnovna škola i vrtić Radanovići Osnovna škola u Lastvi Grbaljskoj (kao jedinica škole Radanovići) Akademija Arcadia u Radanovićima (Projekat Dio C)	Djeca koja putuju u školu moraju imati nesmetan pristup i bezbjedne uslove za dolazak do škole i vrtića u Radanovićima, do škole u Lastvi Grbaljskoj i Akademije Arcadia. Projekat će nastojati da uprave škola i vrtića, kao i roditelji i djeca budu informisani o napredovanju projekta.
Lokalne zdravstvene ustanove	Projekat treba da dobro informiše lokalne zdravstvene ustanove o napredovanju kako bi se mogle adekvatno pripremiti.

NVO, ostale organizacije i pojedinci

NVO	Različite nevladine organizacije u ovoj oblasti su zainteresovane za pitanja životne sredine (zaštita životne sredine, očuvanje prirodnih resursa i implementacija koncepta održivog razvoja).
Radnici na projektu	Radnici na izgradnji projekta će se smatrati dijelom procedura zaštite zdravlja i bezbjednosti na radu, i biće im obezbijeden poseban žalbeni mehanizam koji je napravio i prenio izvođač radova.

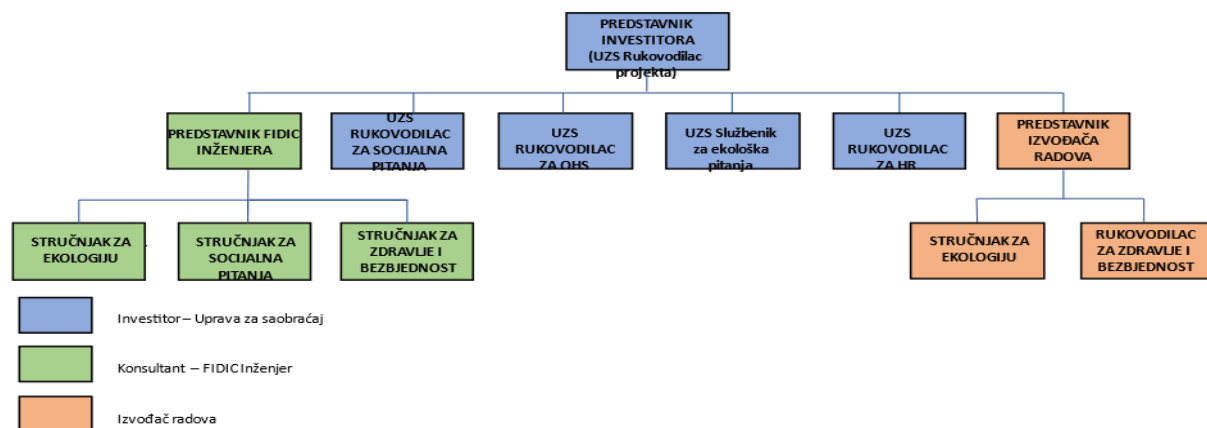
Preduzeća	
Lokalne kompanije koje se nalaze duž puta	Preduzećima u PAA će biti potreban pristup svojim prostorijama tokom faze izgradnje i eksploatacije. Od njih se očekuje da pretrpe uticaje u vezi sa pristupom njihovim prostorijama, bukom, prašinom i zagađenjem – sve će imati različite nivoe uticaja u zavisnosti od vrste poslovnih aktivnosti koje kompanije obavljaju.
Telekomunikacione kompanije (Telekom, Mtel, Telenor, Telemach)	Prema članu 35 Zakona o putevima (st. 1, 3, 4, 6) ove kompanije su nadležne za izmiještanje svih telekomunikacionih instalacija koje se nalaze u donjem stroju i putnom pojasu, ako je potrebno.
Mediji	
Državna TV i radio stanice i štampani mediji	Državni mediji su aktivno uključeni u razmjenu informacija i novosti u vezi sa Projektom, npr. informacije u vezi sa nacionalnoj javnoj raspravi o EIA objavljene su u državnim štampanim medijima.
Lokalne TV i radio stanice i štampani mediji iz Budve, Kotora i Tivta	Lokalni mediji su zainteresovani za aktivnosti koje se realizuju u okviru ovog projekta koji ima veliki lokalni i državni značaj. Oni takođe imaju značajnu ulogu u širenju informacija i otkrivanju informacija lokalnom stanovništvu.

2. ULOGE I ODGOVORNOSTI

Ovaj odjeljak identifikuje uloge i odgovornosti HSE za ključno osoblje uključeno u projekat tokom izgradnje i eksploatacije. Ove uloge moraju biti uključene u opis poslova i zaposleni ih moraju znati. Tokom trajanja Projekta, rukovodioci projekta i zaposleni, svi izvođači/podizvođači će se pridržavati ovog plana prema potrebi.

2.1. Faza izgradnje

Slika ispod predstavlja organizacionu strukturu za fazu izgradnje. Na osnovu organizacione strukture, ovaj odjeljak identifikuje linije ovlašćenja i uloge i odgovornosti za ono osoblje koje je uključeno u upravljanje HSE tokom izgradnje.

Slika 3 – Organizaciona struktura Uprave za saobraćaj za fazu izgradnje

Predstavnik Investitora – UZS Rukovodilac projekta

- Cjelokupno praćenje HSE performanse Projekta i definisanje izvodljivih i održivih radnji za njegovo unapređenje;

- Osigurava dostupnost potrebnih resursa za pravilnu implementaciju HSSE planova i zahtjeva;
- Promoviše liderstvo u HSSE-u i sprovodi inicijative za poboljšanje HSSE-a;
- Obezbeđuje sredstva za kontrolu HSSE rizika za sve aktivnosti Projekta;
- Poboljšava kulturu usklađenosti sa HSSE-om kroz primjernost i posvećenost;
- Predsjedava mjesečnim sastancima HSSE komisije (kako je detaljnije objašnjeno u Odjeljku 7.1);
- Garantuje da su svi zaposleni pod njegovom/njenom nadležnošću i odgovornošću zdravstveno sposobni, obučeni, akreditovani, opremljeni i kompetentni za obavljanje svog posla;
- Osigurava dosljedno sprovođenje i implementaciju svih programa, politika i procedura; Osigurava da Izvođač radova i podizvođači ispunjavaju HSSE zahtjeve Projekta.

UZS Rukovodilac za OHS

- Pomaže UZS Rukovodiocu projekta u rukovođenju i implementaciji upravljanja HSSE Projektom;
- Fokalna tačka za sva pitanja zdravlja, bezbjednosti, zaštite životne sredine (HSSE) i socijalna pitanja, uključujući povezivanje sa zajmodavcima i njihovim E&S savjetnicima;
- Održava i ažurira HSSE pravila, propise i smjernice, lokalne/međunarodne zahtjeve kako su primjenjivi na projekat;
- Savjetuje o zakonskim promjenama u vezi sa HSSE-om koje mogu uticati na Projekat;
- Priprema, održava i prati HSSE planove (kao što je identifikovano u Odjeljku 3.3);
- Pregleda i odobrava sve planove izvođača radova i podizvođača u vezi HSSE prema potrebi;
- Obezbeđuje sprovođenje i verifikaciju korektivnih i preventivnih radnji;
- Pomaže menadžmentu u promovisanju i poboljšanju svijesti o HSSE;
- Pomaže u istrazi bilo koje nesreće / nezgode i sastavlja neophodne izvještaje;
- Komunicira sa Izvođačem radova i podizvođačima i savjetuje ih o njihovim pitanjima u vezi HSSE;
- Učestvuje na svim HSSE sastancima (kao što je detaljnije navedeno u Odjeljku 7.1);
- Pomaže Izvođaču radova i Rukovodiocima podizvođača u identifikaciji i procjeni HSSE rizika njihovih aktivnosti, kao i u definisanju mjera ublažavanja za kontrolu ovih rizika;
- Planira, organizuje, učestvuje i sprovodi HSE revizije (kao što je detaljno opisano u Poglavlju 8);
- Vodi svu evidenciju prema potrebi.

UZS Rukovodilac za socijalna pitanja

- Prati i održava pozitivan profil projekta sa zajednicom i potrebnim zainteresovanim stranama;
- Upravlja svakodnevnom interakcijom sa svim zainteresovanim stranama tokom faze izgradnje i eksploatacije kao što je naznačeno u okviru Plana angažovanja zainteresovanih strana (SEP) projekta uključujući (ali ne ograničavajući se na) članove lokalne zajednice i druge;

- Sprovodi i upravlja žalbenim mehanizmom zainteresovanih strana;
- Sprovodi, prati i izvještava o sprovođenju inicijativa podrške zajednici;

Napomena: za projekat treba imenovati muškog i ženskog UZS Rukovodioca za socijalna pitanja

UZS Rukovodilac za ljudske resurse

- Ukupna odgovornost za implementaciju principa upravljanja ljudskim resursima, zapošljavanjem i radom i uslovima za osoblje UZS (kao što je detaljno opisano u Poglavlju 6);
- Sprovodi i prati reviziju upravljanja ljudskim resursima i radom tokom izgradnje i eksploatacije kako bi se osiguralo da Izvođač radova poštuje relevantne zahtjeve (kao što je detaljno opisano u Poglavlju 8).

FIDIC Inženjer

UZS će imenovati FIDIC inženjera (FE) za projekat sa ciljem da osigura da se Izvođač radova pridržava tehničkih specifikacija projekta. FE će takođe biti odgovoran za pomoć UZS u obezbjeđivanju usaglašenosti Izvođača radova sa zahtjevima HSSE.

Inženjerski tim će uključivati stručnjaka za životnu sredinu, socijalnog stručnjaka i stručnjaka za zdravlje i bezbjednost koji će uglavnom biti odgovorni za podršku timu UZS HSSE u preuzimanju i ispunjavanju njegovih uloga i odgovornosti kao što je ranije identifikovano.

Zahtjevi za Izvođača radova

Od Izvođača radova će se tražiti da na gradilištu odredi HSE Rukovodioca sa punim radnim vremenom i odgovarajućom kvalifikacijom koji će biti odgovoran za preduzimanje sljedećih odgovornosti:

- Ukupna odgovornost za razvoj i implementaciju zahtjeva za sistem upravljanja HSSE-om Izvođača radova (kao što je navedeno u Odjeljku 3.3);
- Osigurava dostupnost potrebnih resursa za pravilnu implementaciju HSSE planova i zahtjeva;
- Obezbjeđuje relevantne zahtjeve za izvještavanje o HSSE (kao što je navedeno u Odjeljku 7.4);
- Obezbjeđuje relevantne zahtjeve za obuku iz oblasti HSSE (kao što je navedeno u Odjeljku 7.2);
- Preduzeti inspekciju i monitoring zahtjeva HSSE-a prema potrebi (kao što je navedeno u Odjeljku 7.3);
- Organizuje i učestvuje na HSSE sastancima (kao što je objašnjeno u Odjeljku 7.1);
- Izvještava o HSSE incidentima;
- Osigurava da svi podizvođači imenuju dovoljan broj službenika za HSE za cjelokupnu implementaciju HSSE planova i zahtjeva prema potrebi.
- Ima Rukovodioca za HR/Rukovodioca za rad koji se sastaje sa menadžmentom kompanije u ime radnika radi pregovora o ugovorima, platama, pritužbama zaposlenih i politici kompanije.

Rukovodocu HSE-a treba da pomaže 4-5 (u zavisnosti od rasporeda izgradnje) sa punim radnim vremenom i odgovarajuće kvalifikovanih službenika za HSE na gradilištu, kao i Rukovodilac za rad koji će biti odgovoran da obezbijedi da svi uslovi radni i za rad budu ispunjeni u skladu sa postavljenim planovima (kao što je detaljnije objašnjeno u Odjeljku 5).

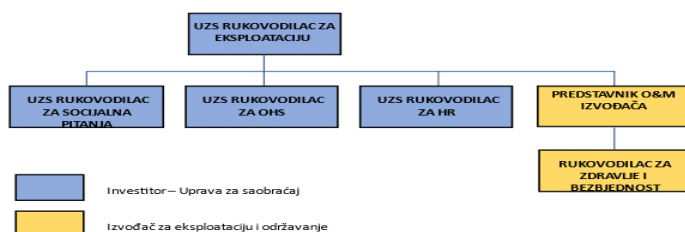
Drugo osoblje na projektu

- Sarađuje i konstruktivno učestvuje u HSSE planovima;

- Postupa u skladu sa zahtjevima HSSE projekta koji se primjenjuju na rad pojedinca;
- Radi u okviru nadležnosti koje ima;
- Pridržava se procedura za zaštitu bezbjednosti, bezbjednosti vaših kolega zaposlenih i bezbjednosti opšte javnosti;
- Proaktivno je uključeno u HSSE program; ovo učešće može uključiti neke aspekte planiranja, rješavanja problema, određivanja prioriteta, obuke i poboljšanja radnih praksi specifičnih za gradilište;
- Ne zloupotrebljava i ne oštećuje opremu.

2.2. Faza eksploatacije

Slika ispod predstavlja organizacionu strukturu za fazu eksploatacije. Na osnovu organizacione strukture, ovaj odjeljak identifikuje linije ovlašćenja i uloge i odgovornosti za ono osoblje koje je uključeno u upravljanje HSSE tokom eksploatacije.

Slika 4 – Organizaciona struktura Uprave za saobraćaj za fazu eksploatacije

UZS Rukovodilac za eksploataciju

- Slično Odjeljku 2.1 ali za fazu eksploatacije.

UZS Rukovodilac za OHS

- Slično Odjeljku 2.1 ali za fazu eksploatacije.

UZS Rukovodilac za socijalna pitanja

- Slično Odjeljku 2.1 ali za fazu eksploatacije.

UZS Rukovodilac za HR

- Slično Odjeljku 2.1 ali za fazu eksploatacije.

Izvođač za eksploataciju i održavanje (O&M)

Od Izvođača O&M će se tražiti da na terenu odredi Rukovodioca HSE sa punim radnim vremenom i odgovarajućom kvalifikacijom. Uloge i odgovornosti će biti slične onima identifikovanim u Odjeljku 2.1, ali za fazu eksploatacije.

Drugo osoblje na projektu

Slično Odjeljku 2.1 ali za fazu eksploatacije.

3. UKUPNA STRUKTURA E&S SISTEMA UPRAVLJANJA

3.1. Ciljevi

Ovaj dokument opisuje HSSE MS koji će uspostaviti i implementirati Uprava za saobraćaj (UZS) tokom faze izgradnje i eksploatacije Projekta. Ciljevi ovog HSSE MS priručnika uključuju sljedeće:

- Identifikaciju ukupne strukture i nacrtu za MS HSSE koji će biti implementirani za Projekat tokom kako izgradnje tako i eksploatacije;
- Identifikaciju i pregled ključnih procedura i planova koji će se raditi u kasnijoj fazi a koji će se baviti ključnim uticajima i rizicima tokom izgradnje i eksploatacije;
- Identifikaciju institucionalnog okvira koji će osigurati da se takve procedure i mjere sprovode efektivno i efikasno. Ovo uključuje identifikaciju uloga i odgovornosti, zahtjeve za obukom, zahtjeve za praćenje i izvještavanje, i drugo po potrebi;
- Identifikovanje pristupa za periodične revizijske subjekte uključene tokom faze izgradnje i eksploatacije kako bi se osiguralo da se svi zahtjevi HSSE efikasno primjenjuju; i
- Identifikaciju okvira na visokom nivou za upravljanje radom kojeg se treba pridržavati tokom faze izgradnje i eksploatacije.

3.2. HSSE politika

Uprava za saobraćaj Crne Gore (UZS) vjeruje da su ekološki i socijalni aspekti sastavni dio našeg upravljanja projektima koji je ključ našeg uspjeha. Da bismo ispunili našu misiju održivog razvoja, odgovorno upravljamo prirodnim resursima i težimo čistoj životnoj sredini. Takođe smo posvećeni tome da obezbjedimo i osiguramo bezbjednost svih naših zaposlenih.

Interne revizije, na osnovu godišnjeg plana revizije, sprovode se radi procjene profila rizika svih operacija na ekološkim i socijalnim komponentama. Analiziramo uticaj našeg poslovanja na profil rizika i životnu sredinu koristeći najbolje dostupne naučne tehnike. UZS je posvećena komuniciranju ciljeva politike na svim nivoima u razvoju i implementaciji projekta.

UZS priznaje da su ekološki, socijalni, zdravstveni i bezbjednosni standardi od velike važnosti za održivi rast kompanije i pozitivan uticaj na zemlju za buduće generacije. Naša konkurentska prednost se ne oslanja samo na kvalitet našeg rada, već i na bezbjedne i zdrave ekološke i socijalne performanse.

Vjerujemo da se naša profitabilnost povećava sa poboljšanjem našeg ekološkog i socijalnog učinka jer direktno razvija kompetenciju naših ljudskih resursa i efikasnost našeg poslovanja.

UZS je posvećena izvršavanju svoje radne obaveze sa najmanje negativnih uticaja na životnu sredinu, društvo, zdravlje i bezbjednost tako što će identifikovati sve potencijalne pozitivne i negativne uticaje na zaposlene i zajednice kroz stalnu identifikaciju, procjenu i mjere ublažavanja.

Sljedeći principi čine sastavni dio politike UZS-a:

- Ekološka, socijalna pitanja, zdravlje i bezbjednost su zajednička odgovornost na svim nivoima UZS-a, izvođača i podizvođača. Sve strane moraju da se pridržavaju UZS politika, procedura i radnih uputstava.
- UZS sprovodi mjere za ublažavanje i prevenciju profesionalnih bolesti, negativnih uticaja na životnu sredinu i društvo, nesreća i/ili oštećenja zdravlja zaposlenih i svih strana na koje utiče rad UZS-a.
- UZS se obavezuje da zaposleni budu u skladu sa standardima zdravlja i bezbjednosti na radu.

- UZS ima spremnost za hitne situacije i planove reagovanja da brzo reaguje na vanredne situacije za sve aktivnosti koje sprovodi UZS.
- Misija UZS-a o prevenciji zagađivanja i bezbjednosti životne sredine će se sprovoditi mjerama ublažavanja zasnovanim na izbjegavanju, smanjenju, obnavljanju i gdje je primjenjivo, minimiziranju štetnih uticaja operacije.
- UZS će obezbjediti da se transparentan i odgovoran dijalog sa zainteresovanim stranama o ekološkim i socijalnim pitanjima odvija kroz informativne konsultacije.
- UZS će uspostaviti jasne mehanizme za rješavanje problema i pritužbi na blagovremen, koncizan i transparentan način. Posebna pažnja biće posvećena ugroženim i ranjivim grupama.
- UZS podržava ekonomski i društveni razvoj zajednica kroz programe korporativne društvene odgovornosti u oblasti projekta i nastojeće da implementira programe kolektivne akcije sa drugim stranama kako bi povećao pozitivan uticaj na zajednicu.
- UZS pridaje veliki značaj napretku zaposlenih i cjelokupnom organizacionom razvoju tako što podstiče obuku za izgradnju kapaciteta i unapređuje politike, procedure i primjenjuje pristupe zaštite životne sredine, društva, zdravlja i bezbjednosti koji promovišu kompetentnost zaposlenih i izvođača.
- Sticanje međunarodne reputacije zasnovane na izvrsnosti, nezavisnosti i obavljanju naših aktivnosti sa zagovaračkim osjećajem za ekološke i socijalne standarde je glavni cilj. UZS je kolektivno tijelo znanja koje koristi svojim akcionarima, klijentima, poslovnim partnerima i zaposlenima.
- UZS stalno preispituje politike, unapređuje ih ili ih dopunjuje na osnovu bilo kakvih promjena u propisima ili zahtjevima kupaca/zajmodavaca i kako to zahtijevaju novi razvoji u ekološkim, socijalnim, zdravstvenim i bezbjednosnim ciljevima kako se sistem razvija.

Sljedeći principi će biti sastavni dio naših akcionih planova za postizanje ove strategije:

- Identifikacija i procjena svih E&S opasnosti ili aspekata i upravljanje njihovim rizicima ili uticajima do bezbjednih nivoa.
- Usklađenost sa svim važećim zakonima i standardima i smjernicama za učinke Zajmodavca.
- Eliminacija diskriminacije na radnom mjestu i nulta tolerancija na bilo koji oblik prinudnog ili dječijeg rada.
- Priznavanje slobode udruživanja i prava na kolektivno pregovaranje.
- Sprječavanje nezgoda, povreda i zagađenja.
- Optimizacija otpada i očuvanje resursa.
- Registrovanje i saopštavanje E&S performansi u cijeloj organizaciji i stalno poboljšanje E&S performansi.

Ciljevi Uprave za saobraćaj (UZS) su:

- Da integriše zdravlje, bezbjednost, socijalna i ekološka pitanja (HSSE) kao važnu komponentu u aktivnosti UZS-a i kontinuirano unapređenje naših zaposlenih;
- Da se izbjegavaju nezgoda i oštećenja zdravlja zaposlenih i sprječavanje profesionalnih oboljenja;
- Da se spriječe štete po životnu sredinu, imovinu i zdravlje svih lica pogođenih aktivnostima UZS-a;
- Da pažljivo vodi računa o zdravlju, bezbjednosti, socijalnoj zaštiti i zaštiti životne sredine, pokazujući ekonomsku i društvenu odgovornost;
- Da preduzme mjere predostrožnosti za sprječavanje opasnosti na radu van granica kompanije;

- Da zaštiti zaposlene, imovinu, informacije i reputaciju kompanije od potencijalnih prijetnji;
- Da zaštiti zaposlene od odmazde za prijavljivanje incidenata, opasnosti, rizika i/ili prilika;
- Da promoviše odgovorno upravljanje životnom sredinom u skladu sa ekonomskom i društvenom odgovornošću;
- Da zaštititi i promoviše održivo korišćenje ekosistema i njihovih usluga, kao i odgovorno korišćenje prirodnih resursa;
- Da kontinuirano nastoji da se smanji gubitak biodiverziteta radi zaštite životne sredine u našim svakodnevnim poslovima i u realizaciji naših projekata;
- Da značajno smanjimo sopstveni ekološki otisak, sa snažnim, ali ne i isključivim fokusom na naš ugljenični otisak;
- Da obezbijedi da UZS i njeni partneri i ugovorne strane budu u skladu sa svim primjenjivim zakonima i propisima, kodeksima i standardima, i da ih integrišu u specifikacije za radove i usluge bez suprotnosti sa našim ciljevima i držeći se u skladu sa našim ciljevima.

Da bi se postigli ovi ciljevi, implementacija sljedećih elemenata sistema upravljanja E&S će biti obezbijedjena:

- Dostupnost resursa na svim nivoima poslovanja će biti obezbijedjena.
- Poslovna zaduženja će biti jasno definisana i saopštena svom osoblju.
- Svo osoblje će biti propisno informisano o svojim socijalnim i zakonskim pravima.
- Osposobljenost osoblja će se obezbijediti pružanjem odgovarajuće obuke.
- Neprekidna komunikacija u vezi sa sistemom upravljanja E&S uključujući dokumentaciju će se održavati u cijeloj organizaciji.
- Ekološki i socijalni učinak će se pratiti i analizirati.
- Sistem interne revizije će se sprovoditi kako bi se obezbijedio efikasan sistem upravljanja E&S.
- Svi incidenti će biti propisno istraženi.
- Preduzeće se odgovarajuće korektivne/preventivne radnje za kontinuirano poboljšanje.
- Svi dobavljači i izvođači/podizvođači će biti praćeni radi adekvatne E&S usklađenosti.

3.3. Ukupna struktura sistema upravljanja HSSE

Ovaj odjeljak identifikuje ukupnu strukturu za HSSE MS za Projekat. Ovaj Priručnik HSSE MS zajedno sa povezanim planovima upravljanja identifikovanim u nastavku zajedno se smatraju MS HSSE koji će se implementirati za fazu izgradnje i eksploatacije Projekta.

A. Agencija za izvršenje projekata – Uprava za saobraćaj Crne Gore (UZS)

Ovaj HSSE MS priručnik, zajedno sa studijama procjene i povezanim planovima upravljanja i programima identifikovanim u nastavku, su planovi i dokumenti HSSE koji su pripremljeni i koje treba da primijeni UZS. Takve povezane planove upravljanja treba čitati zajedno sa ovim HSSE MS priručnikom.

- Procjena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA): Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP) je ključni rezultat ESIA. Zahtjeve ESMP-a treba da implementiraju UZS, Izvođač radova i Izvođač O&M, prema potrebi. Relevantni zahtjevi ESMP-a treba da budu uključeni u relevantne planove upravljanja koji se razmatraju u ovom Odjeljku.
- Plan angažovanja zainteresovanih strana (SEP): identifikuje strukturisani pristup za konsultacije i angažovanje zainteresovanih strana koji će implementirati UZS tokom faze izgradnje i eksploatacije. SEP takođe uključuje mehanizam za žalbe zainteresovanih strana.
- HSSE priručnik: tj. ovaj dokument, koji će implementirati UZS.

- Plan upravljanja biodiverzitetom (BMP): biće pripremljen od strane UZS na osnovu rezultata ESIA/ESMP da bi se identifikovali ključni zahtjevi i ublažavanja za ključne uticaje koji se očekuju posebno tokom faze izgradnje. BMP će uključiti neke zahtjeve koje treba da preduzme UZS i druge koji će biti primijenjeni na Izvođača radova.

B. Izvođač radova

Tabela u nastavku identifikuje komponente HSSE MS koje će se tražiti od Izvođača radova. Komponente identifikovane u nastavku biće posebno primjenljive i treba da budu sprovedene od strane Izvođača radova i uključenih podizvođača. Dodatni detalji o zahtjevima takvih planova i opštem okviru su dati u "Poglavlju 5".

Izvođač radova će osigurati da se HSSE MS gradi na rezultatima studije ESIA i sa njom povezanog ESMP-a, kao i na druge dokumente koji su primjenljivi, a koji su gore identifikovani – kao što su ovaj HSSE priručnik i SEP:

- HSSE MS priručnik koji treba da bude usklađen sa zahtjevima UZS HSSE MS priručnika (tj. ovog dokumenta);
- Plan upravljanja vodama;
- Plan upravljanja otpadom (opasnim i neopasnim);
- Plan upravljanja kvalitetom vazduha i bukom/vibracijama;
- Plan upravljanja kvalitetom zemljišta i erozijom;
- Plan upravljanja saobraćajem;
- Plan bezbjednosti i zdravlja na radu;
- Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama;
- Plan upravljanja efikasnošću resursa;
- Procedura slučajnog pronalaska;
- Mehanizam za žalbe radnika;
- Plan upravljanja radom i uslovima rada;
- Plan upravljanja i monitoringa biodiverziteta (kako ga je pripremio Investitor kao što je navedeno pod Tačkom A gore).

Gorenavedena dokumenta se moraju dostaviti UZS na odobrenje prije početka građevinskih aktivnosti na gradilištu.

C. Izvođač u toku eksploatacije i održavanja (O&M)

Lista u nastavku identifikuje komponente HSSE MS koje će se tražiti od Izvođača O&M. Komponente identifikovane u nastavku biće posebno primjenljive i treba da budu sprovedene od strane Izvođača O&M i uključenih podizvođača (ako ih ima). Dodatni detalji o zahtjevima takvih planova i opštem okviru su dati u "Poglavlju 5".

- HSSE MS priručnik koji treba da bude usklađen sa zahtjevima UZS HSSE MS priručnika (tj. ovog dokumenta);
- Plan upravljanja vodama;
- Plan upravljanja otpadom;
- Plan zdravlja i bezbjednosti na radu;
- Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama;
- Mehanizam za žalbe radnika;
- Plan upravljanja radom i uslovima rada;

Gorenavedena dokumenta se moraju dostaviti UZS na odobrenje prije početka aktivnosti eksploatacije na terenu.

3.4. Ključni uticaji koji se očekuju tokom planiranja i izgradnje

Tabele ispod predstavljaju očekivane uticaje Projekta tokom faze izgradnje i eksploatacije Projekta. Pored toga, tabela takođe identifikuje relevantne planove upravljanja koji uključuju procedure i mjere za upravljanje identifikovanim uticajem/rizikom i obezbjeđivanje njegovog eliminisanja ili smanjenja u najvećoj mogućoj mjeri, kao i ukupnu odgovornost za implementaciju.

Tabela 1: Ključni uticaji koji se očekuju tokom izgradnje

Receptor	Očekivani uticaj	HSSE Dokument	Ukupna implementacija
Hidrologija i hidrogeologija	Rizik od kontaminacije zemljišta, mora i podzemnih voda tokom različitih građevinskih aktivnosti usled nepravilnog upravljanja otpadom.	Plan upravljanja otpadom	Izvođač radova
Arheologija i kulturna baština	Nepravilno upravljanje građevinskim aktivnostima moglo bi da poremeti/ošteti potencijalne arheološke ostatke koji bi mogli biti zakopani u zemlji (ako ih ima).	Procedura slučajnog pronalaska	Izvođač radova
Kvalitet vazduha i buka	Građevinske aktivnosti će vjerovatno dovesti do povećanog nivoa prašine, čestica i emisija zagađujućih materija, kao i nivoa buke/vibracija koji bi mogli da utiču na radnike, kao i na obližnje receptore.	Plan upravljanja kvalitetom vazduha i bukom/vibracijama	Izvođač radova
Infrastruktura i komunalije	Projekat bi mogao uticati na postojeće kapacitete infrastrukture i komunalija koje se odnose na vodosnabdijevanje, što podrazumijeva ograničenja na postojeće resurse i korisnike.	Plan upravljanja vodama	Izvođač radova
	Ako se transportnim aktivnostima različitih komponenti projekta do gradilišta prethodno ne upravlja na odgovarajući način, one bi mogle dovesti do rizika od oštećenja postojećih puteva i mogle bi biti od zabrinutosti za javnu sigurnost drugih korisnika na putu, kao i radnika na gradilištu.	Plan upravljanja saobraćajem	Izvođač radova
Zdravlje, bezbjednost i sigurnost zajednice	Ovo može uključivati, ali nije ograničeno na sljedeće rizike za obližnje lokalne zajednice: (i) ulazak neovlašćenog osoblja; (ii) potencijalni uticaji prisustva osoblja obezbjeđenja zbog neodgovarajućeg upravljanja i ponašanja osoblja obezbjeđenja prema lokalnim zajednicama; (iii) potencijalni uticaji priliva radne snage tokom izgradnje.	Plan angažovanja zainteresovanih strana	UZS
Društveno-ekonomski	Očekuje se da će projekat u najmanju ruku pružiti mogućnosti zapošljavanja za lokalne zajednice. Ovo bi donekle moglo da doprinese poboljšanju životnog okruženja za njegove stanovnike, da podigne njihov životni standard i donese društveni i ekonomski prosperitet lokalnim zajednicama. Važno je napomenuti da većina ovih poslova nije dugoročna i uglavnom je u fazi izgradnje, a neki od ovih poslova možda nijesu za ljude iz najbliže zajednice projektu.	Plan angažovanja zainteresovanih strana	UZS
Zdravlje i bezbjednost na radu	Postojeće određeni rizici po zdravlje i bezbjednost radnika zbog različitih predviđenih građevinskih aktivnosti.	Plan zdravlja i bezbjednosti na radu	Izvođač radova

Biodiverzitet	Građevinske aktivnosti će podrazumijevati aktivnosti iskopavanja koje bi mogle uticati na postojeća staništa, uključujući posebno ključne vrste od značaja.	Plan upravljanja i monitoringa biodiverziteta / Okvirni plan upravljanja biodiverzitetom	UZS / Izvođač radova
	Nepravilno upravljanje operativnim aktivnostima moglo bi poremetiti/oštetiti staništa i faunu.		

Tabela 2: Ključni uticaji koji se očekuju tokom eksploatacije

Receptor	Očekivani uticaj	HSSE Dokument	Ukupna implementacija
Hidrologija i hidrogeologija	Rizik od kontaminacije zemljišta i podzemnih voda tokom različitih građevinskih aktivnosti usled nepravilnog upravljanja otpadom.	Plan upravljanja otpadom	O&M izvođač
Zdravlje i bezbjednost na radu	Postojeće određeni rizici po zdravlje i bezbjednost radnika zbog različitih predviđenih aktivnosti prilikom eksploatacije i održavanja.	Plan zdravlja i bezbjednosti na radu	O&M izvođač
Biodiverzitet	Nepravilno upravljanje operativnim i aktivnostima održavanja moglo bi poremetiti/oštetiti staništa i faunu.	Okvirni plan upravljanja biodiverzitetom	UZS

3.5. Objavljivanje informacija o ESIA i pratećim dokumentima

Izuzetno je neophodno obezbijediti da zainteresovane strane budu dobro informisane o Projektu tokom njegovog trajanja, tako da će informacije biti dostupne javnosti, ključnim zainteresovanim stranama i lokalnim zajednicama kroz distribuciju relevantnih dokumenata.

Informacije o Projektu su dostupne zainteresovanim stranama i široj javnosti kroz paket objelodanjivanja koji uključuje sljedeće ključne dokumente, koji su javno dostupni na crnogorskom i engleskom jeziku.

Paket procjene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA) za projekat rekonstrukcije puta Tivat – Jaz obuhvata sljedeća dokumenta:

- Prilozi za Okvir za eksproprijaciju zemljišta i raseljavanje (LARF);
- Prilozi Planu angažovanja zainteresovanih strana (SEP);
- Procjena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (S-ESIA) Aneks A_Socijalna pitanja;
- Procjena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (S-ESIA) Aneks B_Životna sredina;
- Procjena uticaja na životnu sredinu (EIA);
- Ekološki i socijalni akcioni plan (ESAP);
- Plan upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (ESMP);
- Okvirni plan upravljanja biodiverzitetom (F-BAP);
- Okvir za eksproprijaciju zemljišta i raseljavanje (LARF);
- Netehnički rezime (NTS);
- Plan angažovanja zainteresovanih strana (SEP), i,
- Dopunski izvještaj o procjeni uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (S-ESIA) za projekat rekonstrukcije puta Tivat – Jaz.

Gorenavedeni dokumenti su dostupni na sljedećoj adresi:

<https://www.gov.me/en/article/230130--esia-package-for-tivat-jaz-road-reconstruction-project>

Gorenavedena dokumentacija će ostati na veb stranici tokom trajanja projekta.

Gornja lista takođe treba da uključuje UZS HSSE MS priručnik: kao što je ranije objašnjeno, dokument određuje ukupnu strukturu i nacrt HSSE MS i daje detaljne informacije o nekim ključnim komponentama koje imaju za cilj upravljanje ključnim uticajem, koje će se implementirati za Projekat i tokom faze izgradnje i eksploatacije. Te komponente će se kasnije morati dalje razvijati i artikulirati.

4. PRAVNI I POLITIČKI OKVIR

HSSE MS je pripremljen uzimajući u obzir svo ekološko, zdravstveno, bezbjednosno i socijalno zakonodavstvo koje je primjenjivo u Crnoj Gori i za Projekat – da uključi zakone, propise, uputstva i standarde koje su izdali različiti primjenjivi vladini subjekti.

Pored toga, Projekat traži finansiranje od međunarodnih finansijskih institucija (IFI). Stoga je Priručnik HSSE takođe pripremljen uzimajući u obzir zahtjeve dobre međunarodne industrijske prakse (GIIP), posebno IFC zahtjeve za performanse, EBRD zahtjeve za performanse i primjenljive Smjernice WBG EHS.

Nacionalno zakonodavstvo

Tabela ispod identifikuje relevantne zakonske zahtjeve koji se moraju uzeti u obzir kao dio povezanih planova upravljanja identifikovanih u Odjeljku 3.3 ranije.

Tabela 3: Nacionalno HSSE zakonodavstvo

Aspekt	Ključno zakonodavstvo	Referentni dokument
Vodni resursi	Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); Zakon o vodama („Službeni list Crne Gore“, br. 27/07, 32/11, 47/11 – ispr., 48/15, 52/16, 2/17 – dr. zakon, 80/17 – dr. zakon, 55/16 – dr. zakon i 84/18); - Pravilnik o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 02/07); - Pravilnik o načinu i rokovima utvrđivanja statusa površinskih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 025/19); - Pravilnik o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 56/19); - Pravilnik o kriterijumima za određivanje osjetljivih i ranjivih područja radi zaštite voda od zagađivanja (Sl. list RCG, br. 32/16).	Plan upravljanja vodama
Upravljanje otpadom	Zakon o upravljanju otpadom (Službeni list Crne Gore, br. 64/11 i 39/16); - Pravilnik o bližem sadržaju i načinu sačinjavanja plana upravljanja otpadom proizvođača otpada („Službeni list Crne Gore“, br. 05/13 od 23.01.2013. godine); - Pravilnik o metodama ispitivanja opasnih svojstava otpada i bližim uslovima koje treba da ispunjava akreditovana laboratorija za ispitivanje opasnih svojstava otpada („Službeni list Crne Gore“, br. 21/2014); - Pravilnik o klasifikaciji otpada i katalogu otpada (“Službeni list Crne Gore”, br. 059/13 083/16); - Pravilnik o postupanju sa građevinskim otpadom, načinu i postupku prerade građevinskog otpada, uslovima i načinu odlaganja cement azbestnog građevinskog otpada (“Službeni list Crne Gore”, br. 50/12).	Plan upravljanja otpadom
Kvalitet vazduha i buka/vibracije	Zakon o zaštiti vazduha („Službeni list Crne Gore“, br. 25/15 i 43/15); Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini („Službeni list Crne	Plan upravljanja kvalitetom vazduha i bukom/vibracijama

	Gore“, br. 28/11 i 01/14);	
Kvalitet zemljišta i erozija	Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); Zakon o poljoprivrednom zemljištu ("Službeni list Crne Gore", br. 015/92, 059/92, 059/92, 027/94, "Službeni list Crne Gore", br. 073/10, 032/11); Zakon o uređenju prostora i izgradnji ("Službeni list Crne Gore" br. 064/17, 044/18, 063/18); - Pravilnik o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje ("Službeni list Crne Gore", br. 18/97).	Plan upravljanja kvalitetom zemljišta i erozijom
Uticaj na životnu sredinu i socijalna pitanja	Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); Zakon o odgovornosti za štetu u životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 27/14), 55/16;	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima
Saobraćaj i transport	Zakon o putevima („Službeni list Crne Gore“, br. 82/20); Zakon o bezbjednosti saobraćaja na putevima („Službeni list Crne Gore“, br. 33/12, 58/14, 14/17 – odluka US i 66/19); - Pravilnik o saobraćajnoj signalizaciji ("Službeni list Crne Gore", br. 35/21, 33/12, 58/14, 14/17, 66/19); - Pravilnik o privremenoj saobraćajnoj signalizaciji ("Službeni list Crne Gore", br. 33/12, 58/14, 14/17, 66/19);	Plan upravljanja saobraćajem
Zdravlje i bezbjednost na radu	Zakon o bezbjednosti i zdravlju na radu („Službeni list Crne Gore“, br. 34/14, 44/18); -Pravilnik o mjerama bezbjednosti i zdravlja na radu ("Službeni list Crne Gore", br. 38/19); -Pravilnik o mjerama zaštite zdravlja i bezbjednosti na privremenim i pokretnim gradilištima ("Službeni list Crne Gore", br. 20/19);	Plan zdravlja i bezbjednosti na radu
Pripravnost za vanredne situacije	Zakon o zaštiti lica i imovine („Službeni list Crne Gore“, br. 43/18);	Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama
Upravljanje resursima	Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); Zakon o upravljanju otpadom (Službeni list Crne Gore, br. 64/11 i 39/16);	Plan upravljanja efikasnošću resursa
Arheologija i kulturna baština	Zakon o zaštiti kulturnih dobara („Službeni list Crne Gore“, br. 49/10 i 044/17);	Procedura slučajnog pronalaska
Žalbe radnika	Zakon o radu („Službeni list Crne Gore“, br. 74/19, 8/21);	Mehanizam za žalbe radnika
Rad i uslovi rada	Zakon o radu („Službeni list Crne Gore“, br. 74/19, 8/21); Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni list Crne Gore“, br. 46/10, 40/11 i 18/14); Zakon o zabrani zlostavljanja na radu („Službeni list Crne Gore“, br. 30/12); Zakon o ravnopravnosti polova („Službeni list Crne Gore“, br. 46/07, 73/10 i 40/11); - Pravila ponašanja poslodavaca i zaposlenih u vezi sa prevencijom i zaštitom od zlostavljanja na radu („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 56/12)	Plan upravljanja radom i uslovima rada
Biodiverzitet	Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); Zakon o zaštiti prirode („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 54/16, 18/19)	Plan upravljanja i monitoringa biodiverziteta

Direktive EU

Horizontalno zakonodavstvo EU po pitanju životne sredine se prenosi u pravni sistem Crne Gore od 2005. godine. Do sada prepisani relevantni zakoni i akti za sprovođenje uključuju:

- Okvirna direktiva o vodama (“WFD”);
- Direktiva 2001/42/EC (SEA); Direktiva 2001/42/EC o procjeni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu (SEA), u potpunosti se sprovodi kroz Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu od 2008. godine kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou. Strateška procjena uticaja na životnu sredinu vrši se za sve planove i programe kod kojih njihova realizacija može imati uticaja na životnu sredinu. Crna Gora je od 2009. godine potpisnica SEA protokola;
- Direktiva 2011/92/EU (EIA), koja je kodifikovala Direktivu 85/337/EEC i njene amandmane Direktivom 97/11/EC, Direktivom 2003/35/EC (učješće javnosti i pristup pravdi u EIA postupcima i postupcima za izdavanje IPPC dozvola) i Direktiva 2009/31/EC i sa izmjenama i dopunama 2014/52/EU (EIA). Direktiva 2011/92/EU o procjeni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu u potpunosti se sprovodi kroz Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (EIA) i prateće akte za sprovođenje. Procjena uticaja se vrši za sve nove projekte i za njihove izmjene. Od 2008. godine Zakon se primjenjuje i na nacionalnom i na lokalnom nivou. Sastavljene su dvije liste projekata – Lista I za koju je EIA obavezna i Lista II za koju može biti potrebna EIA. Štaviše, prekogranična procedura se takođe sprovodi da bi se druge države obavijestile da li implementacija projekta može imati značajan uticaj na životnu sredinu. Crna Gora je potpisnica Espoo konvencije, od 2009. godine;
- Direktiva 2003/4/EC (pristup informacijama o životnoj sredini); Direktiva 2003/4/EC o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini i stavljanju van snage Direktive Savjeta 90/313/EEC sprovodi se kroz Zakon o životnoj sredini i slobodnom pristupu informacijama na nacionalnom i lokalnom nivou;
- Direktiva 2000/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta od 23.10.2000. godine o uspostavljanju okvira za djelovanje Zajednice u oblasti politike voda;
- Direktiva Savjeta Evrope 89/391/EEC o uvođenju mjera za podsticanje poboljšanja bezbjednosti i zdravlja radnika na radu, izmijenjena i dopunjena Uredbom (EC) br. 1137/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta od 22.10.2008. godine koja prilagođava određene akte na koje se primjenjuje postupak predviđen članom 251. Ugovora;
- Direktiva 92/43/EEC o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore („Direktiva o staništima“) i Direktiva 2009/147/EC o očuvanju divljih ptica („Direktiva o pticama“). Direktiva o staništima je podstakla mrežu posebnih područja očuvanja da se zaštiti 220 staništa i približno 1000 vrsta navedenih u Aneksu I i II Direktive. One su od evropskog interesa. Zajedno sa posebnim zaštićenim područjima koja su određena Direktivom o pticama, ona čine mrežu zaštićenih područja širom Evropske unije pod nazivom Natura 2000.
- Direktiva 92/57/EEC — minimalni zahtjevi za bezbjednost i zdravlje na privremenim ili pokretnim gradilištima;
- Direktiva 2008/96/EC Upravljanje bezbjednošću putne infrastrukture. Odredbe Direktive 2008/96/EC definišu dobru praksu za infrastrukturu nacionalnog drumskog saobraćaja. PR4 zahtijeva da se ovi principi pomno poštuju. Direktiva nameće odgovornost za bezbjednost na putevima sponzorima projekta kako bi se pokazalo da su rizici uzeti u obzir tokom projektovanja i realizacije projekta. Tokom početne faze planiranja, ovo bi obuhvatalo izradu Procjene uticaja na bezbjednost puteva, u skladu sa Aneksom I Direktive. Nakon toga, treba da se urade revizije bezbjednosti na putevima kao sastavni dio projekta u skladu sa kriterijumima navedenim u Aneksu II Direktive. Aneks III Direktive postavlja kriterijume i zahtjeve za rangiranje sekcija sa visokom koncentracijom udesa i rangiranje bezbjednosti mreže tokom eksploatacije.
- Okvirna direktiva o otpadu 2006/12/EC;

- Direktiva o deponijama 1999/31/EC;
- Direktiva o opasnom otpadu 91/689/EEC, sa dodacima 94/31/EC, 166/2006;
- Direktiva o ambalaži i otpadu 94/62/EC, sa dodacima 2005/20/EC 2004/12/EC, 1882/2003.

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD)

EBRD je posvećena promovisanju ekoloških standarda Evropske unije (EU), kao i Evropskih principa za životnu sredinu, čiji je potpisnik, a koji se takođe ogledaju u Zahtjevima za performanse (PR) koji su rezimirani u nastavku. EBRD očekuje od klijenata da procijene i upravljaju pitanjima životne sredine i socijalnim pitanjima povezanim sa njihovim projektima kako bi projekti ispunili PR. Relevantni PR u vezi sa Projektom su sažeti u nastavku.

- PR 1 Procjena i upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima
- PR 2: Rad i uslovi rada
- PR 3: Efikasnost resursa i prevencija i kontrola zagađenja
- PR 4: Zdravlje, bezbjednost i sigurnost
- PR 5: Eksproprijacija zemljišta, ograničenja korišćenja zemljišta i nevoljno raseljavanje
- PR 6: Očuvanje biodiverziteta i upravljanje održivošću živih prirodnih resursa
- PR 7: Autohtoni narodi (nije primjenljivo u Crnoj Gori i samim tim na ovom projektu).
- PR 8: Kulturno nasljeđe
- PR 9: Finansijski posrednici (nije primjenljivo za ovaj projekat).
- PR 10: Objavljivanje informacija i angažovanje zainteresovanih strana

Međunarodna finansijska korporacija (IFC)

IFC Svjetske banke obezbjeđuje niz dokumenata sa smjernicama u vezi sa procjenom i upravljanjem pitanjima životne sredine i socijalnim pitanjima u razvoju projekta. Ne samo da uputstva IFC-a pružaju opšteprihvaćenu osnovu za dobru praksu, već takođe predstavljaju tehnički kamen temeljac za Ekvatorske principe koji postavljaju zahtjeve po pitanju životne sredine i socijalne zahtjeve banaka za finansiranje projekata. Zahtjevi IFC-a su postali de facto međunarodno mjerilo ekološkog i socijalnog učinka za finansiranje projekata.

IFC standardi za performanse o socijalnoj i ekološkoj održivosti postavljaju okvir za upravljanje i poboljšanje učinka projekta od planiranja i procjene, preko izgradnje i eksploatacije do zatvaranja. Standardi za performanse uključuju sledeće:

- PS1: Procjena i upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima
- PS2: Rad i uslovi rada
- PS 3: Efikasnost resursa i prevencija zagađenja
- PS 4: Zdravlje, bezbjednost i sigurnost zajednice
- PS 5: Eksproprijacija zemljišta i nevoljno raseljavanje
- PS 6: Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima
- PS 7: Autohtoni narodi (nije primjenljivo za ovaj projekat).
- PS 8: Kulturno nasljeđe

Pored toga, postoji i dokument Opšte EHS smjernice koje je izradila Grupa Svjetske banke (WBG) i koji se smatraju primjenljivim za IFC. Takav EHS dokument sa uputstvom daje detaljne preporuke za upravljanje i tehničke preporuke u vezi sa GIIP. Pored toga, postoje i sektorski dokumenti sa smjernicama EHS za proizvedenu energiju vjetra. Ovaj EHS vodič pruža detaljne preporuke za upravljanje i tehničke preporuke u vezi sa najboljom industrijskom praksom.

Gorenavedeno takođe treba uzeti u obzir kao dio povezanih planova upravljanja identifikovanih u ranijem Odjeljku 3.3.

5. OKVIR PLANA UPRAVLJANJA

Kao što je ranije objašnjeno u "Poglavljju 3", Izvođač radova i Izvođač O&M moraju pripremiti nekoliko planova upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima koji će biti dostavljen UZS na odobrenje prije početka bilo kakvih građevinskih ili O&M radova.

Ovo poglavlje pruža dodatne detalje o opštem okviru potrebnom da bi se plan upravljanja smatrao primjenljivim.

Plan upravljanja vodama			
Cilj	Identifikacija procedura za upravljanje vodosnabdijevanjem na terenu i minimiziranje potrošnje vode.		
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje) Izvođač O&M i njegovi podizvođači (faza eksploatacije)		
Prostorna primjenjivost	Gradilište		
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: <ul style="list-style-type: none"> - Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); - Zakon o vodama („Službeni list Crne Gore“, br. 27/07, 32/11, 47/11 – ispr., 48/15, 52/16, 2/17 – dr. zakon, 80/17 – dr. zakon, 55/16 – dr. zakon i 84/18); - Pravilnik o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 02/07); - Pravilnik o načinu i rokovima utvrđivanja statusa površinskih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 025/19); - Pravilnik o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 56/19); - Pravilnik o kriterijumima za određivanje osjetljivih i ranjivih područja radi zaštite voda od zagađivanja ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 32/16). ▪ Zahtjevi zajmodavca: <ul style="list-style-type: none"> - EBRD PR 3, IFC PS 3, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice 		
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikacija izvora vodosnabdijevanja koji će se koristiti za projekat, kako bi se uključili zahtjevi za pitkom i vodom koja nije za piće; ▪ Procjena predviđenih količina pijaće i vode koja nije za piće; ▪ Detaljno identifikovati procedure za upravljanje vodosnabdijevanjem na terenu i minimiziranje potrošnje vode. Ovo može uključivati, ali ne ograničava se na to da: (i) identifikuje lokacije svih rezervoara za skladištenje vode na terenu sa jasnim oznakama kao pitke/vode koja nije za piće; (ii) obezbijedi da rezervoari za vodu budu potpuno zatvoreni u svakom trenutku uz odgovarajuću zaštitu od sunčeve svjetlosti; (iii) inspekcije rezervoara i priključaka za piće i koji nijesu za piće kako bi se osiguralo da nema curenja; (iv) instalira armature za uštedu vode (slavine, pisoare, itd.) u toaletima kancelarija na gradilištu i drugo po potrebi. ▪ Prikazati proceduralne radnje za upravljanje vodama u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT). ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za sprovođenje plana 		
Zahtjevi za monitoring	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Program monitoringa će biti minimalno zasnovan na sljedećem rasporedu: <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30%;">Parametri</td> <td>- Odvajanje čiste vode, zahvatanje potencijalno kontaminirane vode, snabdijevanje pijaćom vodom, tretman otpadnih voda, minimizacija korišćenja vode, sprječavanje (slučajnog) zagađenja vode;</td> </tr> </table> 	Parametri	- Odvajanje čiste vode, zahvatanje potencijalno kontaminirane vode, snabdijevanje pijaćom vodom, tretman otpadnih voda, minimizacija korišćenja vode, sprječavanje (slučajnog) zagađenja vode;
Parametri	- Odvajanje čiste vode, zahvatanje potencijalno kontaminirane vode, snabdijevanje pijaćom vodom, tretman otpadnih voda, minimizacija korišćenja vode, sprječavanje (slučajnog) zagađenja vode;		

	<p>- Dodatni osnovni monitoring kvaliteta vode (parametri koje treba mjeriti: BOD, COD, pH, TSS; Metali (Cd, Cu, Zn); Ugljovodonici (TPH) BaP i nutrijenti (NH₄, NO₂, NO₃, Ukupni P);</p> <p>- Laboratorijska kontrola kvaliteta vode na gradilištu (parametri koje treba mjeriti: BOD, COD, pH, TSS; Metali (Cd, Cu, Zn); Ugljovodonici (TPH) BaP i nutrijenti (NH₄, NO₂, NO₃, Ukupni P).</p>
Lokacija	Rezervoari za pitku vodu (ako je primjenljivo)
Učestalost	Kvartalno
Trajanje	1 uzorak
Preduslov	Razgovarati sa NEPA i dogovoriti detalje ovog programa
Pregled	Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema zahtjevima povezanih strana (investitor, zajmodavac, itd.)
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjesečni izvještaj o potrošnji vode UZS
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ m³ potrošene vode za piće ▪ m³ potrošene vode koja nije za piće

Plan upravljanja otpadom	
Cilj	Identifikacija procedura za upravljanje na terenu i konačno odlaganje generisanog otpada uključujući čvrsti otpad (komunalni i građevinski), otpadne vode i opasan otpad.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje) Izvođač O&M i njegovi podizvođači (faza eksploatacije)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalno zakonodavstvo: <ul style="list-style-type: none"> - Zakon o životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", br. 52/16); - Zakon o upravljanju otpadom (Službeni list Crne Gore, br. 64/11 i 39/16); - Pravilnik o bližem sadržaju i načinu sačinjavanja plana upravljanja otpadom proizvođača otpada („Službeni list Crne Gore“, br. 05/13 od 23.01.2013. godine); - Pravilnik o metodama ispitivanja opasnih svojstava otpada i bližim uslovima koje treba da ispunjava akreditovana laboratorija za ispitivanje opasnih svojstava otpada („Službeni list Crne Gore“, br. 21/2014); - Pravilnik o klasifikaciji otpada i katalogu otpada (“Službeni list Crne Gore”, br. 059/13 083/16); - Pravilnik o postupanju sa građevinskim otpadom, načinu i postupku prerade građevinskog otpada, uslovima i načinu odlaganja cement azbestnog građevinskog otpada (“Službeni list Crne Gore”, br. 50/12). ▪ Zahtjevi zajmodavca: <ul style="list-style-type: none"> - EBRD PR 3, IFC PS 3, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uključivanje inventara otpada koji identifikuje izvor i predviđene količine svakog toka otpada; ▪ Identifikovati konačnu lokaciju za odlaganje svakog toka otpada (čvrsti otpad (komunalni i građevinski), otpadne vode i opasan otpad). Pored toga, potvrditi da se identifikovanim lokacijama za odlaganje dobro upravlja i da imaju dovoljan kapacitet za primanje količina generisanih iz projekta bez uticaja na druge projekte i korisnike. Ovo će uključivati sprovođenje revizije prije korišćenja objekata kako bi se osiguralo da oni rade u skladu sa dobrom međunarodnom industrijskom praksom (GIIP) i podnošenje revizorskog izvještaja u skladu sa tim. ▪ Identifikovati mjere za osiguranje usklađenosti sa principima hijerarhije otpada. ▪ Detaljno identifikovati procedure upravljanja otpadom koje treba primijeniti za upravljanje uticajima. Ovo može uključivati, ali ne ograničavati se na: (i) ugovorni aranžman sa zvaničnim subjektom odgovornim za sakupljanje i konačno odlaganje tokova otpada; (ii) specifikacije kontejnera za otpad, kanti i sabirnih površina koje će se koristiti za odlaganje na terenu; (iii) korišćenje uputstva za postupanje sa otpadom od

	<p>strane izvođača; (iv) identifikaciju i razmatranje mjera reciklaže i ponovne upotrebe za tokove otpada; (v) zabrana odlaganja otpadnih tokova na zemljište i drugo.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prikazati proceduralne radnje za upravljanje otpadom u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT).
Zahtjevi za monitoring	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjesečni izvještaj o stvaranju otpada UZS-u
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ m3 proizvedenog otpada koji se može reciklirati ▪ % recikliranog otpada (van lokacije) ▪ % otpada koji se ponovo koristi na lokaciji ▪ m3 proizvedenog otpada koji se ne može reciklirati ▪ m3 generisanog opasnog otpada ▪ m3 proizvedene otpadne vode ▪ m3 ponovo iskorišćene otpadne vode ▪ % otpada odloženog van lokacije (deponije)

Plan upravljanja kvalitetom vazduha i bukom/vibracijama													
Cilj	Identifikacija procedura kako bi se osiguralo da se zagađivačima vazduha i izvorima buke/vibracije pravilno upravlja i isti kontrolišu na terenu.												
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje)												
Prostorna primjenjivost	Gradilište												
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: <ul style="list-style-type: none"> - Zakon o životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore ", br. 52/16); - Zakon o zaštiti vazduha ("Službeni list Crne Gore ", br. 25/15 i 43/15); - Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore ", br. 28/11 i 01/14); ▪ Zahtjevi zajmodavca: <ul style="list-style-type: none"> - EBRD PR 3, IFC PS 3, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice 												
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikovati izvore zagađivača kvaliteta vazduha i buke/vibracije ▪ Identifikovati detaljno procedure upravljanja kvalitetom vazduha i bukom koje bi mogle da uključuju, ali ne ograničavaju se na: (i) opremanje radnika odgovarajućom ličnom zaštitnom opremom koja se odnosi na kontrolu prašine i buke (npr. maske, naočare, maske za disanje, štيتnici za uši, itd.); (ii) redovno zalivanje građevinskih aktivnih područja (npr. zadržavanje, pokrivanje, spajanje u snopove); (iii) pravilno upravljanje zalihama i iskopanim materijalom, (iv) pridržavanje ograničenja brzine od 25 km/h na terenu; (v) odgovarajuće pokrivanje kamiona koji prevoze agregate i fine materijale i drugo. ▪ Prikazati proceduralne radnje za upravljanje kvalitetom vazduha i bukom u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT). ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana 												
Zahtjevi za monitoring	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Program monitoringa će biti minimalno zasnovan na sljedećem rasporedu: <table border="1" data-bbox="507 1671 1481 1955"> <tr> <td>Parametri</td> <td>- ukupne suspendovane čestice, PM10 i buka</td> </tr> <tr> <td>Lokacija</td> <td>2 lokacije (uz vjetar i niz vjetar)</td> </tr> <tr> <td>Učestalost</td> <td>Kvartalno</td> </tr> <tr> <td>Trajanje</td> <td>1 uzorak</td> </tr> <tr> <td>Preduslov</td> <td>Razgovarati sa NEPA i dogovoriti detalje ovog programa</td> </tr> <tr> <td>Pregled</td> <td>Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema zahtjevima povezanih strana (investitor, zajmodavac, itd.)</td> </tr> </table> ▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane osoblja za zdravlje i bezbjednost 	Parametri	- ukupne suspendovane čestice, PM10 i buka	Lokacija	2 lokacije (uz vjetar i niz vjetar)	Učestalost	Kvartalno	Trajanje	1 uzorak	Preduslov	Razgovarati sa NEPA i dogovoriti detalje ovog programa	Pregled	Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema zahtjevima povezanih strana (investitor, zajmodavac, itd.)
Parametri	- ukupne suspendovane čestice, PM10 i buka												
Lokacija	2 lokacije (uz vjetar i niz vjetar)												
Učestalost	Kvartalno												
Trajanje	1 uzorak												
Preduslov	Razgovarati sa NEPA i dogovoriti detalje ovog programa												
Pregled	Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema zahtjevima povezanih strana (investitor, zajmodavac, itd.)												
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kvartalni izvještaj o praćenju kvaliteta vazduha i buke UZS-u 												
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Broj sprovedenih programa praćenja kvaliteta vazduha i buke/vibracija 												

Plan upravljanja kvalitetom zemljišta i erozijom													
Cilj	Identifikacija procedura kako bi se osiguralo da se kvalitet zemljišta očuva na odgovarajući način i da se spriječi erozija na terenu.												
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje)												
Prostorna primjenjivost	Gradilište												
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: <ul style="list-style-type: none"> - Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); - Zakon o poljoprivrednom zemljištu ("Službeni list Crne Gore", br. 015/92, 059/92, 059/92, 027/94, "Službeni list Crne Gore", br. 073/10, 032/11); - Zakon o uređenju prostora i izgradnji ("Službeni list Crne Gore" br. 064/17, 044/18, 063/18); - Pravilnik o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje ("Službeni list Crne Gore", br. 18/97) ▪ Zahtjevi zajmodavca: <ul style="list-style-type: none"> - EBRD PR 1, PR 3 i PR 6, IFC PS 1, PS 3 i PS 6, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice 												
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikovati izvore opasnih i štetnih supstanci koje će se koristiti za Projekat, uključujući i monitoring i zagađenje zemljišta; ▪ Detaljno identifikovati procedure za upravljanje erozijom i kontrolom sedimenta na terenu. Ovo može uključivati, ali ne ograničava se na: (i) sprječavanje bilo koje vrste erozije; (ii) obezbjeđivanje presretanja i drenaže površinskog oticanja; (iii) obezbjeđivanje da površinsko oticanje ne izaziva eroziju ili sakuplja sedimente sa poremećenih područja; (iv) obezbjeđivanje da se revegetacija sprovodi progresivno i (v) obezbjeđivanje stabilizacije poremećenih kosina. ▪ Prikazati proceduralne radnje za očuvanje kvaliteta zemljišta i upravljanje erozijom u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika. ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana 												
Zahtjevi za monitoring	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Program monitoringa će biti minimalno zasnovan na sljedećem rasporedu: <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tbody> <tr> <td style="width: 20%;">Parametri</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> - Završetak prethodnih procjena i identifikacija kontrole erozije (EC), kontrole sedimenta (SC) i mjera za pejzaž i ponovne instalacije (LRM) koje su specifične za svako gradilište (jednom prije pripreme zemljišta); - Monitoring uklanjanja vegetacije (u toku pripreme zemljišta); - Vizuelne inspekcije kontrole erozije, kontrole sedimenta i mjera za pejzaž i ponovnog instaliranja (tokom faza izgradnje i eksploatacije - povećanje učestalosti tokom mjeseci obilnih kiša). - Vizuelni pregledi površina na kojima je vršeno uklanjanje vegetacije (u fazi izgradnje i eksploatacije). - Vizuelna inspekcija revegetiranih površina (u toku faze izgradnje tokom radova na revegetaciji) - Nadgledanje usklađenosti sa zakonima (po potrebi) <p>Preduslov Razgovarajte sa NEPA i dogovorite detalje ovog programa</p> <p>Pregled Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema zahtjevima povezanih strana (programer, zajmodavac, itd.)</p> </td> </tr> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Rezervoari za pitku vodu (ako je primjenljivo)</td> </tr> <tr> <td>Učestalost</td> <td>Pogledati gore</td> </tr> <tr> <td>Trajanje</td> <td>Pogledati gore</td> </tr> <tr> <td>Preduslov</td> <td>Razgovarati sa NEPA i dogovoriti detalje ovog programa</td> </tr> <tr> <td>Pregled</td> <td>Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema</td> </tr> </tbody> </table>	Parametri	<ul style="list-style-type: none"> - Završetak prethodnih procjena i identifikacija kontrole erozije (EC), kontrole sedimenta (SC) i mjera za pejzaž i ponovne instalacije (LRM) koje su specifične za svako gradilište (jednom prije pripreme zemljišta); - Monitoring uklanjanja vegetacije (u toku pripreme zemljišta); - Vizuelne inspekcije kontrole erozije, kontrole sedimenta i mjera za pejzaž i ponovnog instaliranja (tokom faza izgradnje i eksploatacije - povećanje učestalosti tokom mjeseci obilnih kiša). - Vizuelni pregledi površina na kojima je vršeno uklanjanje vegetacije (u fazi izgradnje i eksploatacije). - Vizuelna inspekcija revegetiranih površina (u toku faze izgradnje tokom radova na revegetaciji) - Nadgledanje usklađenosti sa zakonima (po potrebi) <p>Preduslov Razgovarajte sa NEPA i dogovorite detalje ovog programa</p> <p>Pregled Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema zahtjevima povezanih strana (programer, zajmodavac, itd.)</p>	Lokacija	Rezervoari za pitku vodu (ako je primjenljivo)	Učestalost	Pogledati gore	Trajanje	Pogledati gore	Preduslov	Razgovarati sa NEPA i dogovoriti detalje ovog programa	Pregled	Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema
Parametri	<ul style="list-style-type: none"> - Završetak prethodnih procjena i identifikacija kontrole erozije (EC), kontrole sedimenta (SC) i mjera za pejzaž i ponovne instalacije (LRM) koje su specifične za svako gradilište (jednom prije pripreme zemljišta); - Monitoring uklanjanja vegetacije (u toku pripreme zemljišta); - Vizuelne inspekcije kontrole erozije, kontrole sedimenta i mjera za pejzaž i ponovnog instaliranja (tokom faza izgradnje i eksploatacije - povećanje učestalosti tokom mjeseci obilnih kiša). - Vizuelni pregledi površina na kojima je vršeno uklanjanje vegetacije (u fazi izgradnje i eksploatacije). - Vizuelna inspekcija revegetiranih površina (u toku faze izgradnje tokom radova na revegetaciji) - Nadgledanje usklađenosti sa zakonima (po potrebi) <p>Preduslov Razgovarajte sa NEPA i dogovorite detalje ovog programa</p> <p>Pregled Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema zahtjevima povezanih strana (programer, zajmodavac, itd.)</p>												
Lokacija	Rezervoari za pitku vodu (ako je primjenljivo)												
Učestalost	Pogledati gore												
Trajanje	Pogledati gore												
Preduslov	Razgovarati sa NEPA i dogovoriti detalje ovog programa												
Pregled	Kako je primjenljivo na osnovu ažuriranja projekta i prema												

	zahtjevima povezanih strana (investitor, zajmodavac, itd.)
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjesečni izvještaj o kvalitetu zemljišta i upravljanju erozijom UZS-u
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikovani prirodni obrasci drenaže ▪ EC, SC i LRT mjere koje su isplanirane posebno za svako gradilište ▪ EC, SC i LRT mjere su na snazi ▪ Identifikovane neusaglašenosti i problemi ▪ Sprovedene dodatne korektivne ili preventivne mjere

Plan upravljanja saobraćajem	
Cilj	Promovisanje bezbjedne vožnje i prakse upravljanja vozilima kako na gradilištu tako i van njega kako bi se zaštitili radnici i građani.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje) Izvođač O&M i njegovi podizvođači (faza eksploatacije)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata („Službeni list Crne Gore“, br. 64/17, 44/18, 63/18, 11/19 - ispr. i 82/20); Zakon o putevima („Službeni list Crne Gore“, br. 82/20); Zakon o bezbjednosti saobraćaja na putevima („Službeni list Crne Gore“, br. 33/12, 58/14, 14/17 – odluka US i 66/19); - Pravilnik o saobraćajnoj signalizaciji (“Službeni list Crne Gore“, br. 35/21, 33/12, 58/14, 14/17, 66/19); - Pravilnik o privremenoj saobraćajnoj signalizaciji (“Službeni list Crne Gore“, br. 33/12, 58/14, 14/17, 66/19); ▪ Zahtjevi zajmodavca: - EBRD PR 4, IFC PS 4, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikovati saobraćajne zahtjeve projekta koji se odnose na radove na putu, opremu/mašine/materijale, radnike na projektu i ostalo na mjesečnom nivou ▪ Identifikovati vrste vozila koja će se koristiti ▪ Detaljno identifikovati procedure za upravljanje saobraćajem na gradilištu. Ovo bi moglo uključiti, ali ne ograničava se na: (i) optimizaciju rasporeda unutrašnjeg saobraćaja tako da će dostavna i druga vozila moći lako da pristupe gradilištu; (ii) identifikaciju zahtjeva za kontrolu pristupa gradilištu (npr. bezbjednosni kontrolni punkt, registracija, itd.); (iii) obezbjeđivanje odgovarajućeg osvjetljenja za puteve i pješačke staze i obezbjeđivanje da su odvojene; (iv) korišćenje odgovarajućih i dovoljnih saobraćajnih znakova na gradilištu (npr. ograničenja brzine); (v) barikadiranje otvorenih rovova i iskopanih jama; (vi) korišćenje privremenih semafora, zastavica i dr. ▪ Identifikovati zahtjeve koje treba poštovati i sprovesti za sve koji obavljaju transport ▪ Identifikovati kodeks ponašanja koji treba poštovati i primjenjivati na sve vozače u Projektu ▪ Identifikovati ograničenja brzine na gradilištu i identifikovati sve zahtjeve vezano za saobraćajne znakove na gradilištu ▪ Identifikovati procedure za upravljanje saobraćajnim nezgodama na gradilištu/izvan gradilišta ▪ Prikazati proceduralne radnje za upravljanje saobraćajem u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT). ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana
Zahtjevi za monitoring	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjesečni ažurirani izvještaj o implementaciji potrebnih mjera/zahtjeva planiranja UZS-u

Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Broj saobraćajnih nezgoda na gradilištu i van njega ▪ Broj pregleda vozila ▪ % vozača sa specifičnom obukom
---------------------	---

Plan bezbjednosti i zdravlja na radu	
Cilj	Uspostaviti procedure koje opisuju način na koji će se sprovoditi aktivnosti za zaštitu i unapređenje zdravlja i bezbjednosti radnika i zaštitu osoblja i imovine.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje) Izvođač O&M i njegovi podizvođači (faza eksploatacije)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: Zakon o bezbjednosti i zdravlju na radu („Službeni list Crne Gore“, br. 34/14, 44/18); -Pravilnik o mjerama bezbjednosti i zdravlja na radu (“Službeni list Crne Gore”, br. 38/19); -Pravilnik o mjerama zaštite zdravlja i bezbjednosti na privremenim i pokretnim gradilištima (“Službeni list Crne Gore”, br. 20/19); ▪ Zahtjevi zajmodavca: - EBRD PR 2, IFC PS 2, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uključivanje analize bezbjednosti na radu (JSA) i procjene rizika i opasnosti za radne aktivnosti ▪ Identifikacija zahtjeva i procedura dozvole sistema za rad ▪ Identifikacija zahtjeva i procedura ograničenog prostora ▪ Identifikacija zahtjeva za označavanje zdravlja i bezbjednosti na radu koje treba primijeniti ▪ Identifikacija zahtjeva medicinske pomoći ▪ Identifikovati detaljno procedure upravljanja zdravljem i bezbjednošću na radu koje treba primijeniti za svaku radnu aktivnost kako bi uključili zahtjeve za zaštitnom opremom za osoblje, mjere upravljanja i drugo po potrebi ▪ Identifikacija odmorišta i sanitarnih čvorova ▪ Identifikacija zahtjeva za specijalizovanu tehničku obuku u vezi sa ovim planom i aktivnostima koje treba preduzeti (npr. obuka za rad na visini, električni radovi, itd.) ▪ Prikazati proceduralne radnje za zdravlje i bezbjednost na radu u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT). ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana
Zahtjevi za monitoring	▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	▪ Mjesečni ažurirani izvještaj o implementaciji potrebnih mjera/zahtjeva planiranja UZS-u
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ukupan broj incidenata u oblasti zaštite na radu ▪ Broj jedva izbjegnutih nesreća OHS ▪ Broj odrađenih sati ▪ Izgubljeno radno vrijeme ▪ Broj povreda izgubljenog vremena

Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama	
Cilj	Uspostaviti niz organizacionih, operativnih i preventivnih mjera u slučaju vanredne situacije koje su prilagođene okolnostima ovakvih situacija, a koje će zauzvrat osigurati bezbjednost radnika i imovine u okviru konkretnog gradilišta projekta.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje) Izvođač O&M i njegovi podizvođači (faza eksploatacije)

Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: Zakon o zaštiti lica i imovine („Službeni list Crne Gore“, br. 43/18); ▪ Zahtjevi zajmodavca: - EBRD PR 4, IFC PS 2 i 4, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikacija oblasti u kojima se mogu dogoditi nesreće i vanredne situacije, zajednica i pojedinaca koji mogu biti pogođeni, procedure reagovanja, obezbjeđivanje opreme i resursa, određivanje odgovornosti, komunikacija, uključujući onu sa potencijalno pogođenim zajednicama i periodična obuka kako bi se obezbijedio efikasan odgovor ▪ Uključivanje zahtjeva za tim za hitne slučajeve koji uključuje u najmanju ruku pružaoce prve pomoći i vatrogasce koji prolaze odgovarajuću i sertifikovanu obuku ▪ Uključivanje zahtjeva za sprovođenje vježbi za hitne slučajeve u koordinaciji sa spoljnim službama za hitne slučajeve ako je potrebno (npr. civilna odbrana, najbliža bolnica, itd.) ▪ Identifikovati detaljno procedure za hitne slučajeve koje treba primijeniti da bi uključile prve akcije, uzbuđivanje kontakta za hitne slučajeve, evakuaciju lokacije, komunikaciju sa spoljnim službama za hitne slučajeve ▪ Identifikacija detalja mjera kontrole u vanrednim situacijama koje uključuju, ali ne ograničavaju se na požar, nesreće osoblja, prosipanje, toplotne udare i drugo. ▪ Identifikacija lokacije okupljanja na gradilištu ▪ Identifikacija znakova za hitne slučajeve koji će se primijeniti na gradilištu ▪ Prikazati proceduralne radnje za pripravnost i reagovanje u vanrednim situacijama u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT). ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana koji uključuje uspostavljanje komiteta za vanredne situacije i dodjeljivanje uloga Rukovodiocu za vanredne situacije
Zahtjevi za monitoring	▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	▪ Izvještaj o hitnim slučajevima (po nastanku)
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Broj sprovedenih vježbi u vanrednim situacijama ▪ Broj pokrenutih hitnih incidenata

Plan upravljanja efikasnošću resursa	
Cilj	Da se izbjegnu ili svedu na minimum štetni uticaji na ljudsko zdravlje i životnu sredinu izbjegavanjem ili svođenjem na minimum zagađenja od projektnih aktivnosti, da se promoviše održivije korišćenje resursa, uključujući energiju i vodu i da se smanje GHG emisije koje se odnose na projekat.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); Zakon o upravljanju otpadom (Službeni list Crne Gore, br. 64/11 i 39/16); ▪ Zahtjevi zajmodavca: - EBRD PR 3, IFC PS 3, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uključivanje zahtjeva da se uzmu u obzir ambijentalni uslovi i primijene tehnički i finansijski izvodljivi principi i tehnike za efikasno korišćenje resursa i prevenciju zagađenja koje su najprikladnije da se izbjegnu, ili gdje izbegavanje nije moguće, svedu na minimum štetni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu. ▪ Pozivanje na EHS Smjernice ili druge međunarodno priznate izvore, prema potrebi, prilikom evaluacije i odabira efikasnosti resursa i tehnika prevencije i kontrole zagađenja za Projekat. ▪ Identifikacija tehnički i finansijski izvodljivih i isplativih mjera za poboljšanje efikasnosti u njenoj potrošnji energije, vode, kao i drugih resursa i materijalnih inputa, sa fokusom

	<p>na oblasti koje se smatraju osnovnim poslovnim aktivnostima.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pored gore opisanih radnji za efikasnosti resursa, razmotriće se alternative i implementacija tehnički i finansijski izvodljivih i isplativih opcija za smanjenje GHG emisija u vezi sa projektom tokom implementacije. ▪ Izbjegavati ispuštanje zagađujućih materija ili, kada izbjegavanje nije izvodljivo, svesti na minimum i/ili kontrolisati intenzitet i masovni tok njihovog ispuštanja. ▪ Izbjegavati stvaranje opasnih i neopasnih otpadnih materijala i izbjegavati ili, kada to izbjegavanje nije moguće, svesti na minimum i/ili kontrolisati oslobađanje opasnih materija ▪ Prikazati proceduralne radnje za pripravnost i reagovanje u vanrednim situacijama u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT) ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana
Zahtjevi za monitoring	▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	▪ Mjesečni ažurirani izvještaj o implementaciji potrebnih mjera/zahtjeva planiranja UZS-u
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Emisije GHG tokom trajanja projekta (tone CO2 ekvivalentne emisije sačuvane, zarobljene ili izmještene) ▪ Otpad na deponiju izbjegnut/recikliran/ponovno upotrebljen (tone) ▪ Ukupna ušteda energije (KWh)

Procedura slučajnog pronalaska	
Cilj	Uspostaviti proceduru za izbjegavanje ili smanjenje štetnih efekata na neotkrivene arheološke ostatke tokom faze izgradnje Projekta.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: Zakon o zaštiti kulturnih dobara („Službeni list Crne Gore“, br. 49/10 i 044/17); ▪ Zahtjevi zajmodavca: - EBRD PR 8, IFC PS 8, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikacija procedura koje treba primijeniti kako bi se uključile mjere obavještavanja na gradilištu, mjere upravljanja na gradilištu (npr. razgraničenje i obilježavanje lokacije, itd.), komunikacija sa relevantnim organom itd. ▪ Odraditi proceduralne radnje za slučajni pronalazak u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT) ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana
Zahtjevi za monitoring	▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	▪ Procedura slučajnog pronalaska (po nastanku)
Primjer za neke KPI	▪ Broj aktiviranih slučajnih pronalazaka

Mehanizam za žalbe radnika	
Cilj	Robusna i sveobuhvatna procedura za prikupljanje, dokumentovanje, rješavanje i zatvaranje svake pritužbe radnika, bilo da je klasifikovana kao pritužba ili ne.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje) Izvođač O&M i njegovi podizvođači (faza eksploatacije)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: Zakon o radu („Službeni list Crne Gore“, br. 74/19, 8/21); ▪ Zahtjevi zajmodavca:

	- EBRD PR 2, IFC PS 2, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikacija postepenog procesa i smjernica kako bi se osiguralo da se svaka pritužba/žalba radnika registruje, dokumentuje i u potpunosti obrađuje ▪ Opšti pregled/strukturu žalbenog mehanizma biće sljedeći: <ul style="list-style-type: none"> - Radnicima će biti dozvoljeno da podnose žalbe putem različitih platformi i kanala koji uključuju kutije za žalbe koje se distribuiraju na gradilištu, telefon, sastanke licem u lice sa odgovornim osobljem, predstavnicima radnika i sindikatima. Kontakt detalji za sve takve kanale biće detaljno identifikovani i dati. - Anonimno podnošenje pritužbi će biti dozvoljeno. - Sve žalbe će biti evidentirane i biće određen voditelj slučaja koji će biti određen u kasnijoj fazi. - Sve žalbe će biti riješene u najkraćem mogućem roku. Prvi pristup će biti da se radnik obavijesti u prva 24 sata nakon prijema žalbe. Radnik će biti obaviješten u roku od 7 radnih dana o tome da li se sa žalbom nastavlja ili ne i koji će biti sljedeći koraci. - Nakon što je rješenje usaglašeno ili donijeta odluka, voditelj slučaja će pratiti sprovođenje odgovora. - Nakon što se verifikuje implementacija dogovorenog rješenja, biće izvršeno okončanje žalbe. To će podrazumijevati postizanje jednoglasnog sporazuma, jasno saopštenog kako bi se izbjegli nesporazumi. - Biće pripremljen izvještaj o zatvaranju sa dokazima koji potkrepljuju zatvaranje (npr. fotografije). ▪ Odraziti proceduralne radnje za mehanizam za žalbe radnika u: (i) materijalu za uvodnu obuku radnika; i (ii) ponovljenim/obnovljenim Obukama za sigurnost na lokaciji (TBT) ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana
Zahtjevi za monitoring	▪ Mjesečni ažurirani sažetak izvještaja o žalbama i rješenjima radnika
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Broj dostavljenih žalbi radnika ▪ Neriješene žalbe ▪ Broj žalbi koje nijesu obrađene na vrijeme

Plan upravljanja radom i uslovima rada	
Cilj	Identifikacija procedura za upravljanje radnom snagom na gradilištu i potrebnih uslova rada na gradilištu.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje) Izvođač O&M i njegovi podizvođači (faza eksploatacije)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: <ul style="list-style-type: none"> -Zakon o radu („Službeni list Crne Gore“, br. 74/19, 8/21); -Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni list Crne Gore“, br. 46/10, 40/11 i 18/14); -Zakon o zabrani zlostavljanja na radu („Službeni list Crne Gore“, br. 30/12); -Zakon o ravnopravnosti polova („Službeni list Crne Gore br. 46/07, 73/10 i 40/11; - Pravila ponašanja poslodavaca i zaposlenih u vezi sa prevencijom i zaštitom od zlostavljanja na radu („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 56/12) ▪ Zahtjevi zajmodavca: <ul style="list-style-type: none"> - EBRD PR 2, IFC PS 2, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Obezbeđuje politike koje se primjenjuju na ovaj plan da uključuju, ali ne ograničavaju se na HR politiku ▪ Identifikuje proceduru regrutacije koju treba primijeniti za radnu snagu ▪ Identifikuje proceduru upravljanja ljudskim resursima (HR) za radnu snagu koja će obezbijediti pristojne i humane uslove rada, prava radnika i unaprijediti konstruktivne odnose na radnom mjestu

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikovati procedure smanjenja radne snage ▪ Identifikuje disciplinski postupak za radnu snagu koji treba da se primeijni ▪ Identifikuje proceduru dobrobiti radnika koja se odnosi na vodu za piće, odmorišta, sanitarne čvorove, svlačionice i dr. ▪ Identifikovati zahtjeve obuke u vezi sa planom ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana
Zahtjevi za monitoring	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjesečni izvještaji UZS-u
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Broj zaposlenih radnika (razvrstano po polu) ▪ Broj novih imenovanih radnika ▪ Broj radnika koji napuštaju projekat ▪ Ukupan broj radnih sati / Ukupan prekovremeni rad ▪ % radnika koji primaju platu na vrijeme ▪ % radne snage sa pismenim ugovorom
<u>Ovaj plan treba da bude u skladu sa zahtjevima navedenim u Poglavlju 6 u nastavku.</u>	

Plan upravljanja biodiverzitetom	
Cilj	Zaštita i očuvanje biodiverziteta, održavanje koristi od usluga ekosistema i promovisanje održivog upravljanja živim prirodnim resursima kroz usvajanje praksi koje integrišu potrebe očuvanja i razvojne prioritete.
Odgovornost	Izvođač radova i njegovi podizvođači (faza izgradnje)
Prostorna primjenjivost	Gradilište
Vodeći zakoni i reference	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalni zakoni: Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/16); Zakon o zaštiti prirode, („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 54/16, 18/19) ▪ Zahtjevi zajmodavca: - EBRD PR 1, PR 6, IFC PS 1, PS 6, WBG EHS Opšte smjernice / EHS smjernice
Potrebna akcija/planiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identifikacija relevantnih prijetnji po biodiverzitet i usluge ekosistema, posebno sa fokusom na gubitak staništa, degradaciju i fragmentaciju, invazivne strane vrste, prekomjernu eksploataciju, hidrološke promjene, opterećenje nutrijentima i zagađenje. ▪ Sprovođenje sistematskog pregleda radi identifikacije prioriternih usluga ekosistema. ▪ Izbjegavanje uticaja na biodiverzitet i usluge ekosistema. Kada izbjegavanje uticaja nije moguće, treba planirati i primijeniti mjere za svođenje na minimum uticaja i obnavljanje biodiverziteta i usluga ekosistema. ▪ Dizajn i implementacija kompenzacija biodiverziteta kao mjerljivih ishoda očuvanja koji su rezultat radnji osmišljenih da kompenzuju značajne preostale štetne uticaje na biodiverzitet a koji proizilaze iz razvoja projekta i traju nakon što su preduzete odgovarajuće mjere za izbjegavanje, minimiziranje i obnavljanje ▪ Identifikovati ključne indikatore performanse (KPI) za implementaciju plana ▪ Identifikovati uloge i odgovornosti za implementaciju plana
Zahtjevi za monitoring	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirana inspekcija i izvještavanje od strane EHS osoblja
Zahtjevi za izvještavanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mjesečni ažurirani izvještaj o implementaciji potrebnih mjera/zahtjeva planiranja UZS-u
Primjer za neke KPI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Znaci uznemiravanja ili poremećaja u staništu ▪ Invazivne vrste kopnene flore ▪ Nesreće kopnene faune uključujući vrste faune ▪ Znaci narušavanja ili poremećaja u humusu

6. OKVIR ZA UPRAVLJANJE RADOM

6.1. Politika za ljudske resurse (HR)

Uprava za saobraćaj (UZS) je posvećena postupanju prema svojim zaposlenima i pružaocima usluga pravično, jednako i bez predrasuda. To znači poštovanje svih pojedinaca, bez obzira na etničko porijeklo, vjeroispovest, godine ili pol. Da bi postigla ovaj cilj, kompanija je posvećena sljedećem:

1. Strogom funkcionisanju u skladu sa svim važećim nacionalnim i lokalnim zakonima i propisima, uključujući one koji se odnose na rad, zapošljavanje i bezbjednost na radnom mjestu;
2. Ispunjavanju međunarodno prihvaćenih zahtjeva za najbolju industrijsku praksu od strane relevantnih međunarodnih finansijskih institucija (MFI) za uključivanje specifičnih standarda za performanse IFC-a i zahtjeva za performanse EBRD-a
3. Obezbeđivanju bezbjednih radnih mjesta i poštenih uslova zapošljavanja;
4. Biti poslodavac jednakih mogućnosti, bez preferencije na osnovu ličnih karakteristika kao što su godine, rasa, nacionalnost, etnička pripadnost, seksualna orijentacija, pol ili religija;
5. Pozitivnom podsticanju razvoja svih naših zaposlenih obezbeđivanjem radnog okruženja koje podstiče nove talente i načine razmišljanja;
6. Nuđenju konkurentnih uslova i uslova zapošljavanja u skladu sa važećim nacionalnim i lokalnim zakonima i promovisanju razvoja i najboljeg korišćenja individualnih talenata;
7. Obezbeđivanju da svi zaposleni i izvođači rade u bezbjednim uslovima gde su obezbeđene i održavane odgovarajuće procedure;
8. Obezbeđivanju da svi zaposleni i podizvođači imaju nesmetan pristup sanitarnim objektima, vodi za piće, hrani i/ili pripremanju hrane, skladištenju i objektima za ishranu, kao i odgovarajućim smještajnim i socijalnim ustanovama;
9. Nikada ne koristiti rad maloljetnika ili djece i nikada ne zapošljavati osobe mlađe od 18 godina;
10. Nikada ne koristiti prinudni ili prisilni rad;
11. Ne tolerisati diskriminaciju, uznemiravanje ili neprijateljsko i uvrjedljivo radno okruženje;
12. Svi zaposleni imaju pravo da se slobodno učlanjuju u sindikate, ako su takva prava priznata zakonom;
13. Prihvatanje, nuđenje ili traženje bilo kakvog mita ili potkupljivanja, bez obzira koliko veliki ili mali, smatra se strogo zabranjenim; i
14. Obezbeđivanju da su kompanija i svi uključeni podizvođači upoznati sa ovom Politikom.

UZS će redovno pratiti i revidovati ovu Politiku kako bi osigurala da ona nastavlja da podržava i podstiče visok standard rada ljudskih resursa.

6.2. Upravljanje radom

Uprava za saobraćaj (UZS) je posvećena poštovanju dolje navedenih principa i zahtjeva u vezi sa bezbjednošću na radu, zapošljavanju i radnom mjestu. Te zahtjeve takođe treba da implementiraju i uzmu u obzir svi uključeni subjekti u Projektu kako bi uključili Izvođača radova, Izvođača O&M i sve uključene podizvođače ovih subjekata.

Lokalni i međunarodni zahtjevi

- UZS će funkcionisati uz strogo poštovanje svih važećih nacionalnih i lokalnih zakona i propisa koji se odnose na rad, zapošljavanje i bezbjednost na radnom mjestu.

- UZS će ispuniti sve međunarodno prihvaćene zahtjeve za najbolje industrijske prakse relevantnih međunarodnih finansijskih institucija (MFI) u vezi sa radom, zapošljavanjem i bezbjednošću na radnom mjestu da uključi posebno „Standard za performanse 2 IFC-a: Rad i uslovi rada” i Zahtjev za performanse EBRD-a 2: Rad i uslovi rada”.

Uslovi rada

- Svi radnici će dobiti ugovor koji će uključivati detaljne informacije o: (i) prirodi, vrsti posla i obavezama na poslu; (ii) plati i vremenu isplate; (iii) obaveznim plaćanjima kao što su zdravstveno, životno i socijalno osiguranje i druge beneficije koje treba uključiti u gotovini i naturi prema dogovoru; (iv) trajanju ugovora; (vii) druge informacije koje mogu biti potrebne. Pored toga, tamo gdje su radnici nepismeni, ovi ugovori će biti objašnjeni usmeno prije potpisivanja.
- Plate će biti pravedne (tj. koje zadovoljavaju osnovne potrebe za održavanje bezbjednog, pristojnog životnog standarda) i zasnovane na kvalifikacijama i kompetencijama, profesionalnom iskustvu, dodijeljenim ulogama i poslovima, platama na ekvivalentnim pozicijama i drugim faktorima po potrebi. Takvi kriterijumi će se primjenjivati na sve radnike kako bi se posebno uključili radnici migranti i žene. U svakom slučaju, utvrđena zarada ne smije biti manja od minimalne zarade u skladu sa lokalnim zakonima i propisima.
- Sve plate će biti isplaćene na vrijeme i direktno radniku kako je predviđeno uslovima ugovora.
- Svi radnici će imati pravo na odsustvo (uključujući godišnje odmore, bolovanje, porodijsko odsustvo, odsustvo zbog smrtnog slučaja) u skladu sa lokalnim zakonima o radu i zakonima.
- Od svih radnika treba zahtijevati da rade u skladu sa radnim vremenom utvrđenim lokalnim zakonima o radu i zakonima, uzimajući u obzir odmor ili pauzu. Pored toga, dozvoljen je rad van navedenih radnih sati (uz saglasnost radnika), međutim u ovom slučaju zaposleni će imati pravo na prekovremene sate kako je ugovoreno.

Strani radnici

- Angažovanje stranih radnika će ispunjavati zahtjeve identifikovane u ovom odjeljku koji obuhvataju konkretno ugovore, plate, odsustva, radno vrijeme, nediskriminaciju i jednake mogućnosti, dječiji rad, mlade radnike, prinudni rad itd.
- Strogo je zabranjeno oduzimanje ličnih dokumenata stranih radnika od strane njihovih poslodavaca.
- Ne treba tražiti nikakve naknade, provizije ili odbitke od plate od stranih radnika po obećanju zaposlenja na Projektu.

Radnici koji se angažuju po pozivu za unaprijed dogovorenu dnevnicu

- Angažovanje radnika koji se angažuju po pozivu za unaprijed dogovorenu dnevnicu će ispunjavati zahtjeve identifikovane u ovom odjeljku koji obuhvataju konkretno ugovore, plate, odsustva, radno vrijeme, nediskriminaciju i jednake mogućnosti, dječiji rad, mlade radnike, prinudni rad itd.
- Konkretno, obezbijediće se da svi radnici koji se angažuju po pozivu za unaprijed dogovorenu dnevnicu budu pokriveni socijalnim, životnim i zdravstvenim osiguranjem prema potrebi i oni će o tome biti obaviješteni kao dio procesa zapošljavanja kroz uključivanje u ugovore i usmeno objašnjenje.

Nediskriminacija i jednake mogućnosti

- UZS je posvećena tome da bude poslodavac jednakih mogućnosti i neće vršiti nikakvu diskriminaciju na osnovu ličnih karakteristika – to uključuje pol, rasu, nacionalnost, etničko, socijalno i autohtono porijeklo, vjeru ili uvjerenje, invaliditet, godine ili seksualnu orijentaciju. Pored toga, UZS ne toleriše uznemiravanje, zastrašivanje, eksploataciju ili neprijateljsko i uvrjedljivo radno okruženje.
- Gore navedeno se primjenjuje na cijeli radni ciklus uključujući: selekciju i angažovanje, naknade (plate i beneficije) uslove rada i zapošljavanja, davanje poslova, raskid zaposlenja i disciplinske aktivnosti.

Dječiji rad

Djetetom se smatra svaka osoba mlađa od 18 godina. UZS se zalaže da nikada ne koristi dječiji rad u razvoju projekta, uključujući i svoje lance snabdijevanja.

Prisilni rad

- UZS se obavezuje da nikada ne koristi prinudni ili prisilni rad, uključujući i svoje lance snabdijevanja. Prinudni rad je svaki rad ili usluga koja se ne obavlja dobrovoljno i koja se traži od pojedinca pod prijetnjom sile ili kazne.

Radničke organizacije

- UZS priznaje prava radnika da formiraju radničke organizacije i da se pridruže radničkim organizacijama po svom izboru bez miješanja i da kolektivno pregovaraju.
- UZS je posvećena omogućavanju svim zaposlenima da formiraju radničku organizaciju ili se pridruže bez uplitanja i da kolektivno pregovaraju u skladu sa crnogorskim zakonima.

Zdravlje i bezbjednost

- UZS je posvećena obezbjeđivanju bezbjednog radnog mjesta koje omogućava da svi zaposleni i izvođači rade u bezbjednim uslovima gde se obezbjeđuju i održavaju odgovarajuće procedure.
- UZS je posvećena obezbjeđivanju da svi zaposleni i podizvođači imaju lak pristup sanitarnim objektima, vodi za piće, hrani i/ili pripremi hrane, objektima za skladištenje i jelo, kao i odgovarajućim smještajnim i socijalnim ustanovama.

Mehanizam za žalbe radnika

Svi radnici moraju imati pristup efikasnom mehanizmu za podnošenje žalbi koji je lako dostupan za iskazivanje zabrinutosti na radnom mjestu. Mehanizam mora brzo da riješi probleme, koristeći razumljiv i transparentan proces koji pruža pravovremene povratne informacije, bez ikakve kazne.

7. ZAHTJEVI ZA HSSE SASTANKE, OBUKU, INSPEKCIJU I MONITORING

Ovaj odjeljak identifikuje sveukupne zahtjeve koji će se sprovoditi za HSSE sastanke, obuku, inspekciju i monitoring tokom faze izgradnje i eksploatacije.

7.1. HSSE sastanci

U nastavku su identifikovani sastanci HSSE koji će biti održani za Projekat tokom faze izgradnje i eksploatacije.

Sedmični sastanci

Tokom izgradnje, Izvođač radova i Rukovodilac/službenici za HSE podizvođača moraju organizovati sedmični sastanak HSSE (po potrebi). Izvođač radova će obavijestiti UZS i tim Inženjera o vremenu i datumu sastanka da relevantno osoblje prisustvuje, ako je potrebno. Dnevni red ovih sastanaka će obuhvatiti najmanje sljedeće tačke:

- Rezime pitanja sa prethodnog sastanka i utvrđivanje da li su riješena ili ne
- HSSE incidenti, jedva izbjegnute nesreće ili rizične situacije identifikovane tokom prethodne sedmice
- Posebni resursi potrebni Izvođaču radova i podizvođačima za narednu sedmicu, naročito u pogledu sigurnosne opreme i nadzora
- Specifična komunikacija upozorenja za implementaciju na gradilištu
- Potrebe za obukom
- Zahtjevi za ličnu zaštitnu opremu (PPE).

Sedmični HSSE sastanci mogu se kombinovati sa drugim sastancima (npr. Sedmični koordinacioni sastanci) ukoliko se razmatraju i obrađuju gore navedene teme i obezbijedi prisustvo potrebnih učesnika. Izvođač radova je dužan da vodi zapisnik sa sastanaka i registar učesnika.

Tokom faze eksploatacije, nijesu potrebni sedmični sastanci HSSE.

Mjesečni sastanci

Tokom izgradnje, mjesečni HSSE sastanak organizuje UZS Rukovodilac projekta (predstavnik Investitora) i uključuje sedeće osoblje (po potrebi):

- UZS Rukovodilac za OHS
- UZS Rukovodilac za socijalna pitanja
- Tim Inženjera po potrebi
- Rukovodilac projekta izvođača radova (predstavnik izvođača radova)
- Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost izvođača radova i stručnjak za životnu sredinu i HSE supervizori na gradilištu
- HSE Rukovodioci/službenici Podizvođača po potrebi

Dnevni red ovih sastanaka će obuhvatiti najmanje sljedeće tačke:

- Rezime pitanja sa prethodnog sastanka i utvrđivanje da li su riješena ili ne
- Diskusiju o radnim zadacima (ako su promijenjeni), postavljanju opreme ako je promenljivo i obezbjeđivanje efikasnog i bezbjednog toka rada
- Uslove na radnom mjestu koji uključuju održavanje, higijenu, opasnosti itd.
- Pregled trendova nezgoda/incidenata
- HSSE program obuke
- Nova i neriješena bezbjednosna pitanja
- Rezultate revizije i inspekcije (po potrebi)
- Nesreće (vrsta, težina, učestalost, itd.)

Tokom čitavog mjesečnog sastanka HSSE, Izvođač radova će voditi zapisnik sa sastanka koji će biti uzet i prosljeđen prisutnima nakon sastanka. Pored toga, vodiće se i registar učesnika.

Tokom eksploatacije, mjesečni HSSE sastanci će se održavati na sličan način kao što je gore navedeno, a koji će uključivati O&M Izvođača.

7.2. HSSE obuka

Da bi se ostvario pristup upravljanju HSSE, svo osoblje će proći potrebnu obuku. Obuka se neće sprovoditi kao jednokratna, već će se umjesto toga stalno obnavljati kao dio tekućih programa obuke na gradilištu usmjerenih na potrebe obuke građevinskog osoblja. Obuka će biti obezbjeđena za sve nove zaposlene i biće uspostavljeni stalni kursevi obnavljanja znanja za osoblje koje će po potrebi pohađati.

U nastavku su identifikovani sastanci HSSE koji će se održati za Projekat tokom faze izgradnje i eksploatacije.

Osnovni uvod u bezbjednost posjetilaca

Svaki posjetilac će dobiti osnovni uvod u bezbjednost prije odlaska na gradilište. Svaka osoba koja završi uvod će to potvrditi potpisom na listi prisustva. Ovaj uvod će pokriti najmanje sljedeća pitanja:

- Svijest o opasnostima specifičnim za lokaciju
- Uputstva za PPE
- Osnovna bezbjednosna pravila kojih se treba pridržavati
- Proceduru koju treba pratiti u hitnim slučajevima

Osnovnu uvodnu obuku o bezbjednosti posjetilaca za sve posjetioce će održati Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost izvođača radova i stručnjak za životnu sredinu ili Rukovodilac za zaštitu na radu UZS-a (tokom izgradnje) i Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost Izvođača O&M ili Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost UZS-a (tokom eksploatacije). Pored toga, potpisuje se i dostavlja list sa podacima o prisustvu događaju.

Uvodna obuka na gradilištu

Svi članovi građevinskog i operativnog osoblja pohađaće interni kurs uvodne obuke na gradilištu. Ovo će biti obavljeno u posebnoj sali za sastanke na gradilištu Projekta I u dosljednoj strukturi, bez obzira na imenovanje osoblja koje prisustvuje. Glavni cilj ove vrste obuke je da obezbijedi:

- Opšte razumijevanje HSSE rizika povezanih sa predloženim građevinskim/operativnim aktivnostima
- Lokalne, nacionalne i međunarodne zahtjeve
- Pojašnjenje HSSE politike i njenu praktičnu implementaciju, naglašavajući da ona nosi implikacije na metode rada i odgovornosti za sve zaposlene

Uvodnu obuku na gradilištu će obaviti Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost izvođača radova i stručnjak za životnu sredinu (tokom izgradnje) i Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost izvođača radova (tokom eksploatacije) za svo osoblje prije nego što započnu radove na gradilištu. Radnicima neće biti dozvoljeno da počnu da rade na gradilištu dok ne prođu uvodnu obuku na gradilištu. Kao minimum, indukcija će uključivati, ali nije ograničena na:

- Opšti uvod i svrhu i ciljeve HSSE planova
- Razlog zašto su zahtjevi postavljeni u HSSE planovima važni
- Zahtjeve za dužnu pažnju i dužnost brižnog postupanja
- Ključne HSSE kontakte, uloge i odgovornosti
- Metode za sprovođenje HSSE kontrola uključene u planove
- Proceduru za prijavu incidenata
- Detalje plana za hitne slučajeve i reagovanje na gradilištu

Potpisani list prisustva se čuva.

Obuka za hitne slučajeve

Izvođač radova (u toku izgradnje) i Izvođač radova na održavanju i održavanju (tokom eksploatacije) moraju pripremiti samostalni plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama. Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama treba da se bavi specifičnim zahtjevima za obuku za reagovanje u vanrednim situacijama.

Redovna obuka za sigurnost na lokaciji (TBT)

Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost Izvođača radova i stručnjak za životnu sredinu (tokom izgradnje) i Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost Izvođača O&M (tokom eksploatacije) biće odgovorni da održavaju redovne sastanke za obuku na lokaciji HSSE sa svojim odgovarajućim timom i ekipama podizvođača prema potrebi. Teme i učestalost razrađuju Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost i stručnjak za životnu sredinu Izvođača radova i redovno ih distribuiraju. Potpisani list

prisustva se čuva. Obim TBT-a će biti identifikovan u okviru svakog od planova upravljanja identifikovanih u “Poglavlju 5”.

Drugi zahtjevi za obuku

Postoje i drugi specifični zahtjevi za obuku kojih se moraju pridržavati i koje moraju da preduzmu Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost izvođača radova i stručnjak za životnu sredinu (tokom izgradnje) i Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost izvođača radova (tokom eksploatacije) i koji se odnose na specifične teme prema potrebi. Ovo uključuje, na primjer, specifičnu obuku za zdravlje i bezbjednost na radu (OHS), specifičnu obuku za radnike koji rukuju otpadom, itd. Oni su ranije identifikovani u „Poglavlju 5“.

7.3. HSSE inspekcija i monitoring

HSSE inspekcija i monitoring će se sprovoditi kako bi se osigurala usklađenost sa nacionalnim i međunarodnim zahtjevima najbolje prakse kako je to predviđeno planovima HSSE, prema potrebi. Pristup na tri nivoa će se primjenjivati na praćenje performansi Projekta, kako slijedi:

- Dnevne obilaske gradilišta koje će obavljati Izvođač radova (tokom izgradnje) i Izvođač O&M (tokom eksploatacije)
- Sedmičnu inspekciju gradilišta koji će obavljati Izvođač radova (tokom izgradnje) i Izvođač O&M (tokom eksploatacije)
- Revizije koje treba da obavlja UZS (detaljno razmatrano u “Poglavlju 8”).

7.4. HSSE izvještavanje i evidencija

Na osnovu svega gore navedenog, tabela ispod daje rezime svih HSSE zahtjeva o kojima se govori u ovom poglavlju, zajedno sa zahtjevima za izvještavanje i vođenje evidencije. Tabela u nastavku identifikuje zahtjeve za UZS, izvođače radova i O&M izvođača.

Sljedeći izvještaji i zapisi će se čuvati i voditi na gradilištu sve vrijeme.

Tabela 4: HSSE izvještavanje i evidencija

Br.	Investitor / UZS		Izvođač radova		O&M izvođač	
	HSSE stavka	Izveštaj/evidencija	HSSE stavka	Izveštaj/evidencija	HSSE stavka	Izveštaj/evidencija
1.	HSSE sastanci					
1.1	Prisustvovati sedmičnim HSSE sastancima	Nije dostupno	Ukupno upravljanje sedmičnim sastancima HSSE	Zapisnik sa sastanka	Nije dostupno	Nije dostupno
1.2	Ukupno upravljanje mjesečnim sastancima HSSE	Nije dostupno	Prisustvovati mjesečnim HSSE sastancima	Zapisnik sa sastanka	Prisustvovati mjesečnim HSSE sastancima	Zapisnik sa sastanka
2.	HSSE obuka					
2.1	Osnovna uvodna obuka o bezbjednosti posjetilaca za sve posjetioce	Potpisan list prisustva	Osnovna uvodna obuka o bezbjednosti posjetilaca za sve posjetioce	Potpisan list prisustva	Osnovna uvodna obuka o bezbjednosti posjetilaca za sve posjetioce	Potpisan list prisustva
2.	Opšta uvodna obuka na gradilištu	Potpisan list prisustva	Opšta uvodna obuka na gradilištu	Potpisan list prisustva	Opšta uvodna obuka na gradilištu	Potpisan list prisustva
2.3	Obuka za reagovanje u hitnim	Potpisani listovi prisustva	Obuka za reagovanje u hitnim	Potpisani listovi prisustva	Obuka za reagovanje u hitnim	Potpisani listovi prisustva

	slučajevima		slučajevima		slučajevima	
2.4	Redovne Obuke o sigurnosti na lokaciji	Potpisani listovi prisustva	Redovne Obuke o sigurnosti na lokaciji	Potpisani listovi prisustva	Redovne Obuke o sigurnosti na lokaciji	Potpisani listovi prisustva
2.5	Druge specijalizovane obuke npr. Zdravlje i bezbjednost na radu)	Potpisani listovi prisustva	Druge specijalizovane obuke npr. Zdravlje i bezbjednost na radu)	Potpisani listovi prisustva	Druge specijalizovane obuke npr. Zdravlje i bezbjednost na radu)	Potpisani listovi prisustva
3.	HSSE inspekcija i monitoring					
3.1	Dnevno posmatranje	Izveštaji o dnevnom posmatranju	Dnevno posmatranje	Izveštaji o dnevnom posmatranju	Dnevno posmatranje	Izveštaji o dnevnom posmatranju
3.2	Sedmične inspekcije gradilišta	Kontrolne liste za sedmičnu inspekciju gradilišta	Sedmične inspekcije gradilišta	Kontrolne liste za sedmičnu inspekciju gradilišta	Sedmične inspekcije gradilišta	Kontrolne liste za sedmičnu inspekciju gradilišta

8. REVIZIJA

8.1. Revizija ekologije, zdravlja i bezbjednosti (EHS)

Faza izgradnje

Tokom izgradnje, Uprava za saobraćaj (UZS) će izvršiti reviziju ekologije, zdravlja i bezbjednosti (EHS). Cilj će biti da se obezbijedi usklađenost Izvođača radova i podizvođača sa relevantnim EHS zahtjevima u vezi sa Projektom, uključujući posebno sljedeće:

- Procjenu uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA) i prateći Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP)
- Zahtjeve za performanse EBRD-a
- Standarde za performanse IFC 2012
- Opšte EHS smjernice Grupe Svjetske banke (WBG).
- Nacionalne crnogorski EHS zakone, propise i standarde

EHS reviziju će sprovoditi UZS Rukovodilac za OHS i UZS Službenik za ekološka pitanja na kvartalnoj osnovi. Kontrolna lista EHS revizije biće pripremljena uzimajući u obzir sljedeće kriterijume:

▪ Ukupno upravljanje EHS na gradilištu (kontrola dokumentacije, tim na gradilištu, obuka, sastanci, inspekcija, praćenje, izvještavanje, itd.)	▪ Upravljanje otpadom (čvrsti otpad, otpadne vode i opasan otpad)
▪ Upravljanje opasnim materijalima	▪ Zdravlje i zaštita na radu
▪ Arheologija i kulturno nasljeđe (vezano za procedure slučajnog pronalaska)	▪ Upravljanje saobraćajem
▪ Spremnost i reagovanje u vanrednim situacijama	▪ Kvalitet vazduha i buka/vibracije
▪ Upravljanje vodama	▪

Revizija će se zasnivati na: (i) obilasku gradilišta i inspekcijama; (ii) pregledu EHS dokumentacije Izvođača radova i podizvođača; i (iii) sastanku/razgovorima sa timom Izvođača radova za HSE i timom podizvođača prema potrebi.

Na osnovu gore navedenog, biće pripremljen kvartalni izvještaj revizije EHS koji će utvrditi: (i) EHS zapažanja i neusaglašenosti; (ii) korektivne radnje koje zahtijevaju rješavanje zapažanja i neusaglašenosti; (iii) identifikaciju odgovornih subjekata za sprovođenje korektivnih radnji; i (iv) vremenski okvir za sprovođenje korektivnih radnji.

Faza eksploatacije

Sličan pristup će biti preduzet za fazu eksploatacije. EHS reviziju će sprovođiti UZS Rukovodilac za OHS i UZS Službenik za ekološka pitanja na kvartalnoj osnovi o Izvođaču O&M za projekat.

8.2. Revizija ljudskih resursa (HR)

Faza izgradnje

Tokom izgradnje, UZS će izvršiti reviziju ljudskih resursa (HR). Cilj će biti da se obezbijedi usklađenost Izvođača radova i podizvođača sa relevantnim zahtjevima za ljudske resurse u vezi sa projektom, uključujući sljedeće:

- Okvir Uprave za saobraćaj (UZS) za upravljanje radom (predstavljen u "Poglavljju 6")
- Zahtjeve za performanse EBRD-a da uključuju PR 2
- Standarde za performanse IFC 2012 da uključuju PS 2
- Nacionalne crnogorske EHS zakone, propise i standarde koji se odnose na ljudske resurse

Reviziju ljudskih resursa će sprovođiti UZS Rukovodilac za OHS i/ili UZS Rukovodilac za HR na kvartalnoj osnovi i pripremiće se kontrolna lista HR revizije. Revizija će se zasnivati na: (i) obilasku gradilišta i inspekcijama; (ii) pregledu HR dokumentacije Izvođača radova i podizvođača (npr. HR politika, HR priručnik, itd.); i (iii) sastancima/razgovorima sa HSE timom Izvođača radova i timom podizvođača prema potrebi.

Na osnovu gore navedenog, biće pripremljen mjesečni izvještaj HR revizije koji će utvrditi: (i) zapažanja i neusaglašenosti HR; (ii) korektivne radnje koje zahtijevaju rješavanje zapažanja i neusaglašenosti; (iii) identifikaciju odgovornih subjekata za sprovođenje korektivnih radnji; i (iv) vremenski okvir za sprovođenje korektivnih radnji.

Faza eksploatacije

Sličan pristup će biti preduzet za fazu eksploatacije. HR revizija će sprovođiti na kvartalnoj osnovi o Izvođaču O&M za projekat.

9. E&S UPRAVLJANJE IZVOĐAČA I PODIZVOĐAČA

Priručnik HSSE jasno utvrđuje uloge i odgovornosti koje se očekuju od Izvođača radova tokom faze izgradnje i Izvođača O&M tokom faze eksploatacije Projekta. Ovo posebno uključuje sljedeće kao minimum (a koje treba dodati na osnovu specifičnih utvrđenih potreba):

- Pripremiti, implementirati i poštovati zahtjeve Sistema upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima kako je navedeno u „Odjeljku 3.3“ i „Poglavljju 5“
- Imenovati HSE tim na čelu sa HSE Rukovodiocem kao što je navedeno u „Poglavljju 2“
- Organizovati i učestvovati u HSSE sastancima i sprovesti HSSE obuku i zahtjeve inspekcije/monitoringa kao što je navedeno u „Poglavljju 7“
- Postupati u skladu sa zahtjevima upravljanja radom kao što je navedeno u „Poglavljju 6“

Pored toga, kao što je objašnjeno u „Odjeljku 3.3“ ranije, Izvođač radova i Izvođač O&M će obezbijediti da svi uključeni podizvođači u projektu posjeduju zahtjeve HSSE-a i UZS-a i Izvođača radova/Izvođača O&M i da će shodno tome biti potrebno da oni implementiraju i poštuju HSSE zahtjeve. U određenim podizvođačima će se tražiti da:

- Implementiraju i poštuju HSSE zahtjeve i uslove kako je detaljno opisano u HSSE planovima i procedurama koje obezbjeđuju Izvođač radova i Izvođač O&M;

- Pripreme i dostave relevantne HSSE dokumente i programe (planove i procedure) tamo gdje je potrebno i po potrebi za njihov obim posla. Ta dokumenta moraju odobriti Izvođač radova i Izvođač O&M; i
- Pridržavaju se svih važećih lokalnih zakona, uredbi, statuta, pravila, propisa i kodeksa koji regulišu HSSE, kao i međunarodnih standarda (tj. standarda EBRD i IFC).

UZS će obezbijediti da se svi HSSE zahtjevi primjenjuju na Izvođača radova i Izvođača O&M putem uključivanja u ugovorne obaveze. Pored toga, kao što je ranije objašnjeno u "Poglavlju 8", UZS će obavljati periodične revizije kako bi osigurala da se Izvođač radova/ Izvođač O&M i svi podizvođači uključeni u Projekat tokom faze izgradnje i eksploatacije pridržavaju odredbi HSSE priručnika i sistema upravljanja i sa njima povezanim planovima upravljanja.

Bilo da putem revizija ili putem bilo kog drugog izvora informacija (npr. žalbenog mehanizma) UZS bude upoznata sa tim da Izvođač radova/Izvođač O&M ili bilo koji od podizvođača ne ispunjava uslove, važiće sljedeće:

- UZS će izdati izvještaj o neusaglašenosti koji pruža detaljne informacije o pitanju neusaglašenosti i opravdanje.
- UZS će podnijeti izvještaj i obavijestiti Izvođača radova/Izvođača O&M.
- UZS će zahtijevati izvještaj o korektivnim mjerama od Izvođača radova/Izvođača O&M koji sadrži detaljne informacije o incidentu, preduzetim mjerama da se situacija popravi i da obezbijedi da se takav incident više ne ponovi.
- U zavisnosti od ozbiljnosti neusaglašenosti kako je utvrđeno od strane UZS-a, Izvođaču radova/Izvođaču O&M može biti izdato pismeno zvanično upozorenje.
- Ukoliko se incident neusaglašenosti ponovi (i u zavisnosti od ozbiljnosti), biće preduzet sličan postupak kao što je gore navedeno i biće izdato još jedno pismeno zvanično upozorenje.
- Ukoliko se incident neusaglašenosti ponovi po treći put, UZS i Predstavnik Izvođača radova će razgovarati kako bi se Izvođaču radova/Izvođaču O&M izrekle ugovorne i finansijske kazne.

10. PROCJENA RIZIKA LANCA SNABDIJEVANJA

Uprava za saobraćaj (UZS) prepoznaje potencijal rizika, posebno rizika za rad, u lancima snabdijevanja projekta. Da bi se ovo riješilo, UZS i njeni izvođači radova, gdje je to relevantno, će ispitati i procijeniti potencijalne rizike u lancu snabdijevanja i primijeniti neophodne kontrole i akcije praćenja primarnih/osnovnih dobavljača tokom izgradnje i tokom eksploatacije. Pristup upravljanju rizicima u lancu snabdijevanja je sljedeći:

Provjera dobavljača

UZS ili njeni izvođači radova će ispitati potencijalne rizike u lancu snabdijevanja u vezi sa dobavljačima projekta. Ovo će se uraditi kroz primjenu jedne ili više od sljedećih metoda:

- Tokom tenderske procedure, ključni E&S zahtjevi koji će biti primenljivi na obim radova podizvođača/dobavljača biće identifikovani i uključeni u tendersku dokumentaciju.
- Od ponuđača će se zahtijevati da u okviru ponude preciziraju kako namjeravaju da ispune te zahtjeve kao deo svog obima radova.
- U slučaju da ne postoji tenderska procedura, od podizvođača/dobavljača će se tražiti da odgovori na upitnik za pretkvalifikaciju E&S.
- Tražiti HSSE politiku kompanije.
- Izvršiti onlajn desktop pregled (uključujući istraživanje medija) o kompaniji, njihovim vlasnicima i akcionarima po pitanjima reputacije E&S.

Procjena dobavljača

Tamo gdje su identifikovani rizici u lancu snabdijevanja, UZS ili njeni izvođači radova će dalje procijeniti ove rizike sa dotičnim dobavljačem kako bi shvatili njihov kapacitet da izbjegnu i upravljaju tim rizicima i da razumiju kontrole koje dobavljač ima.

Ovo može uključivati, ali ne ograničava se na: (i) podnošenje E&S politika i procedura, (ii) sljedivost, (iii) kaskadne E&S zahtjeve, (iv) preduzimanje revizorskih protokola, itd. Tamo gdje to nije moguće, potražiće se alternativni dobavljači.

Ublažavanje

UZS ili njeni izvođači radova će uspostaviti kontrole kako bi izbjegli i upravljali potencijalnim rizicima. Ovo će uključivati, ali ne ograničava se na ugovorne kontrole, uključujući korektivne radnje i mehanizme izlaska, kako bi se izbjegli i upravljalo potencijalnim rizicima. To bi zavisilo od nivoa identifikovanog rizika i uticaja UZS ili njenih izvođača radova nad dotičnim dobavljačem.

Ugovorne kontrole mogu uključivati, ali ne ograničavaju se na sljedeće:

- Zahtjev za usaglašenost sa IFI E&S zahtjevima i nacionalnim E&S zahtjevima prema potrebi.
- Zahtjeve za usklađenost sa projektom HSSE MS i pripadajućim priručnikom
- Uključiti klauzule koje omogućavaju UZS i/ili Izvođaču radova da izvrše inspekcije i/ili revizije dobavljača kako bi se osigurala usklađenost sa gore navedenim zahtjevima.
- Uključiti klauzule koje dozvoljavaju nametanje ugovornih kazni prema potrebi.

Monitoring

UZS ili njeni izvođači radova će, u zavisnosti od rizika povezanih sa planom snabdijevanja, uspostaviti pristup monitoringa uključujući izvještaje od dobavljača, ad hoc revizije, itd. u mjeri u kojoj je to izvodljivo. Monitoring će nastojati da obezbijedi usklađenost sa definisanim smanjenjem uticaja, a u slučajevima neusaglašenosti, pomoći će u definisanju korektivnih radnji kod dotičnog dobavljača. UZS ili njeni izvođači radova će voditi odgovarajuću evidenciju o procjeni lanca snabdijevanja i upravljanju rizikom. Kada ovo sprovode izvođači radova, o tome će redovno izvještavati UZS.

11. PRISTUP LOKALNOM ZAPOSŁJAVANJU

Na osnovu trenutno dostupnih informacija u ovoj fazi, još nijesu poznati poslovi koje će stvoriti Projekat, jer će zapošljavanje obavljati Izvođač radova i njegovi podizvođači.

UZS je posvećena tome da osigura da prioritet za mogućnosti zapošljavanja bude usmjeren na članove lokalne zajednice u najvećoj mogućoj mjeri tokom faze izgradnje i eksploatacije za kvalifikovane i nekvalifikovane poslove.

U kasnijoj fazi, Izvođač radova će propremiti lokalnu proceduru zapošljavanja, pod nadzorom UZS-a. Procedura će utvrditi broj mogućnosti za zapošljavanje koje su ciljane za lokalne zajednice da se uključe kvalifikovani i nekvalifikovani radnici. Procedura zapošljavanja će uključiti proces selekcije koji je pravedan, transparentan i pruža jednake mogućnosti za sve, uključujući i žene, uzimajući u obzir ranije identifikovane zahtjeve upravljanja radom. U kasnijoj fazi, sličan proces će biti usvojen i za fazu eksploatacije koja je slična prethodno navedenoj i koja će biti minimalna i uglavnom se odnosi na aktivnosti održavanja.

12. UPRAVLJANJE IZMJENAMA

Tokom Projekta mogu biti potrebne različite izmjene ovog priručnika i povezanih planova upravljanja i dokumentacije kako bi se riješili predviđeni ili nepredviđeni uslovi ili situacije na način koji je u skladu sa obavezama UZS.

Tokom faze izgradnje i eksploatacije, ova identifikovana procedura Upravljanja izmjenama biće primijenjena za strukturiranje revizije i odobravanja identifikovanih izmjena planiranih projektnih aranžmana od strane UZS i, kada je potrebno, regulatornih organa ili zajmodavaca projekta. Ova procedura će se primjenjivati kako bi se omogućilo rješavanje HSSE pitanja kao dijela bilo kakvih značajnih izmjena u projektnim procedurama, procesima, projektu ili aktivnostima.

U najmanju ruku, HSSE MS će se revidovati na kvartalnoj osnovi tokom faze izgradnje i godišnje tokom faze eksploatacije.

12.1. Obim izmjena sistema upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima

Izmjene mogu biti privremene ili trajne, u vezi sa projektnim aktivnostima, organizacijom, osobljem, HSSE planovima i procedurama, opremom, materijalima, zdravljem i bezbjednošću, životnom sredinom ili društvenim/širim socijalnim pitanjima.

Izmjene može inicirati UZS, FIDIC inženjer, a može ih zahtijevati i Izvođač radova ili Izvođač O&M. U praksi, tokom faze izgradnje i eksploatacije, proces upravljanja izmjenama će vjerovatno pokrenuti UZS ili FIDIC inženjer i direktno će ga pokrenuti UZS Rukovodilac za OHS .

Zahtjev za izmjenu se može pokrenuti u bilo kom trenutku, na primjer, tokom revizije, kao rezultat pritužbi zainteresovanih strana i drugih pritužbi, regulatornih posjeta gradilištu ili interakcije sa zajmodavcima/predstavnicima zajmodavaca.

Proces upravljanja izmjenama će se primijeniti kada dođe do izmjena u bilo kojoj od sljedećih aktivnosti ili pozicija:

- Izmjena mjera upravljanja i monitoringa uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja.
- HSSE MS priručnik, planovi, procedure u vezi sa Projektom.
- Kadrovske promjene, zahtjevi za obuku ili kompetencije.
- Organizaciona struktura i/ili pojedinačne HSSE uloge i odgovornosti.
- HSSE zaštitna oprema.
- Projekti, preprojektovanje, crteži ili inženjerski procesi.
- Sastav i svojstva određenih materijala, hemikalija ili goriva.
- Uvođenje novih operativnih ili procedura održavanja ili izmjene postojećih procedura.

12.2. Koraci za upravljanje izmjenama

Proces se zasniva na sljedećim ključnim koracima:

- Identifikacija pozicije/situacije koja potencijalno zahtijeva izmjenu;
- Obrazac zahtjeva za izmjenu dostavljen UZS Rukovodiocu za OHS koji definiše:
 - Prirodu pozicije/situacije koja zahtijeva izmjenu
 - Bilo koji uticaj koji proističe iz izmjene (npr. bezbjednost, zagađenje, pritužba javnosti ili druga pritužba); i
 - Bilo koja biofizička, društvena, ekonomska ili zdravstvena razmatranja.
- Kada se identifikuju uticaji, treba izvršiti reviziju HSSE priručnika i ESMP-a koji su bili na snazi u vrijeme izmjene kako bi se procijenilo da li su ublažavanja koja uključuje dovoljna za adekvatno upravljanje izmjenom i njenim uticajima; ako nije dovoljan, HSSE priručnik/ESMP treba modifikovati/proširiti kako bi se osiguralo da može da upravlja uticajima i rizicima koje će izmjena donijeti. Ako je dovoljan, nijesu potrebne dalje radnje.
- UZS Rukovodilac za OHS će pregledati predložene izmjene radi kompatibilnosti prema potrebi:

- Izmjene kategorije 1 odobravaju UZS Rukovodilac projekta / UZS Rukovodilac za eksploataciju (predstavnik Investitora) i UZS Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost (uz dodatne konsultacije ako je potrebno);
- Izmjene kategorije 2 odobrava UZS Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost (uz dodatne specijalističke konsultacije ako je potrebno) i zatim se dostavljaju UZS Rukovodiocu projekta / UZS Rukovodiocu za eksploataciju (predstavniku Investitora);
- Izmjene kategorije 3 se dogovaraju između relevantnih službenika HSE, relevantnih strana/zainteresovanih strana (uz dodatne konsultacije ako je potrebno) i zatim se dostavljaju na odobrenje od strane UZS Rukovodioca za zdravlje i bezbjednost;
- Izmjene kategorije 4 jednostavno odobrava UZS Rukovodilac za zdravlje i bezbjednost ili delegirano tijelo.
 - Pregled i odobrenje od strane spoljnih zainteresovanih strana ako/po potrebi;
 - Usklađenost sa izvještajnim i drugim obavezama u finansijskim dokumentima;
 - Zahtjev za i prijem svih odobrenja potrebnih za implementaciju izmjene prema crnogorskim zakonima i propisima ili pod uslovima za izdavanje dozvola;
 - Implementacija odobrene izmjene, uključujući komunikaciju sa odgovarajućim stranama u vezi prirode, obima i vremena izmjene; i
 - Rezime izmjena i statusa projekta koji će biti uključeni u interno izvještavanje o usklađenosti i/ili u godišnje izvještaje o monitoringu ili ekvivalentno odgovarajućim regulatornim organima i zajmodavcima po potrebi.

12.3. Kategorizacija izmjena

Kategorija	Priroda izmjene	Potrebne radnje
1 (Velika izmjena)	<p>Izmjene za koje postoji realna vjerovatnoća da će dovesti do:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Značajnog odstupanja od Opisa projekta i/ili UZS HSSE priručnika i/ili pravne obaveze/obaveze zajmodavca; ▪ Značajan(no) uticaj(i) na životnu sredinu i/ili socijalna pitanja nije identifikovan; ▪ Potvrda da se planirana mjera ublažavanja za rješavanje značajnog(ih) uticaja(a) na životnu sredinu i/ili socijalna pitanja ne predviđa se da će biti efikasna; ili ▪ Neophodna je materijalna izmjena ili dopuna HSSE 	<p>UZS će obavijestiti relevantne crnogorske regulatore/agencije i/ili zajmodavce projekta u odgovarajućem vremenskom roku (periodu kako je navedeno u zakonu / ESAP-u zajmodavaca ili kako je drugačije dogovoreno).</p> <p>Obavještenje o izmjeni UZS-a će definisati koja izmjena je potrebna, predložene akcije implementacije i povezani vremenski okvir.</p> <p>Nikakve izmjene koje utiču na materijalna ekološka i socijalna pitanja neće se sprovesti bez prethodnog odobrenja crnogorske Agencije/zajmodavca osim ako zdravlje ljudi ili životna sredina nijesu u neposrednoj opasnosti od ozbiljne štete.</p>
2 (Umjerena izmjena)	<p>Izmjene za koje postoji realna vjerovatnoća da će dovesti do:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Odstupanja od opisa projekta i/ili zahtjeva UZS HSSE priručnika i/ili crnogorskih zakonskih obaveza/obaveze zajmodavca; ▪ Novi uticaj(i) na životnu sredinu i/ili socijalna pitanja nije identifikovan(i); ▪ Izmjena planirane mjere ublažavanja za rješavanje uticaja(a) na životnu sredinu i/ili 	<p>UZS će obavijestiti relevantne crnogorske agencije i/ili zajmodavce projekta u odgovarajućem vremenskom roku.</p> <p>Ako Zajmodavci smatraju da Izmjenu treba ponovo kategorizovati ili da su predložene mjere za upravljanje ili implementaciju u suprotnosti sa navedenim E&S standardima, Zajmodavci će preko tehničkih savjetnika obavijestiti Kompaniju u razumnom vremenskom periodu. Potom će UZS i tehnički savetnici zajmodavaca učiniti sve da se dogovore rješenje. UZS neće primijeniti predloženu Izmjenu dok se ne dogovori obostrano prihvatljivo.</p> <p>Ako tehnički savjetnici zajmodavca ne odgovore u</p>

	socijalna pitanja.	dogovorenom roku, UZS će pretpostaviti da je predložena izmjena prihvatljiva i nastaviće prema planu.
3 (Mala izmjena)	Izmjene koje ne spadaju ni u jednu od gore navedenih kategorija 1 ili 2, ali o kojima je potrebno obavijestiti crnogorskog regulatora/agenciju ili zajmodavce.	UZS će obavijestiti relevantne crnogorske agencije/zainteresovane strane ili na rutinskim sastancima ili u formalnim izvještajima, prema potrebi. UZS će obavijestiti o svim izmjenama napravljenim tokom godine u svom Godišnjem izvještaju o monitoringu ili ekvivalentnom mehanizmu.
4 (Zanemarljiva izmjena)	Ostale nematerijalne izmjene	Nijesu potrebna obavještenja.

13. DOGOVORI KOJI SE TIČU BEZBJEDNOSTI NA GRADILIŠTU

Dogovore koji se tiču bezbjednosti na gradilištu će sprovoditi izvođač radova i O&M izvođač. Dogovori za plan upravljanja bezbjednošću projekta treba da budu u skladu sa najboljom međunarodnom praksom, uključujući protokole za provjeru osoblja, obuku i interakciju sa zajednicom i pružaocima javne bezbjednosti.